

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Anglická zahraniční politika 1649-1660

Tomáš Konečný

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Anglická zahraniční politika 1649-1660

Tomáš Konečný

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucímu své práce, prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc., za poskytnuté rady, důslednou kontrolu a cenné rady.

Obsah

Obsah.....	1
1. Úvod.....	2
2. Zahraniční politika po popravě krále	5
2.1 Mezinárodní postavení Commonwealthu	11
3. Dvě protestantské republiky.....	17
3.1 První anglo-nizozemská válka	22
4. Cromwellova politika a katolické mocnosti.....	32
4.1 Západní plán a válka se Španělskem.....	33
4.2 Commonwealth spojencem Francie	42
5. Anglická politika na Baltu	50
5.1. Anglická politika za Richarda Cromwella.....	57
6. Závěr.....	60
7. Bibliografie	63
8. Resumé.....	65

1. Úvod

Cílem mé bakalářské práce je prezentovat a analyzovat anglickou zahraniční politiku v průběhu jedenácti let existence takzvaného Commonwealthu, republikánského zřízení na britských ostrovech, které bylo oficiálně vyhlášeno čtyři měsíce po popravě krále Karla I., v květnu 1649, a ukončeno restaurací stuartovské monarchie v osobě Karla II. v březnu 1660.¹ Během tohoto období prošla Anglie nejen spletitým vnitropolitickým vývojem,² ale také začala výrazným způsobem vstupovat do evropského systému aliancí. Zmíněných jedenáct let je zároveň dobou rozkvětu anglického námořnictva, které v následujících letech hrálo významnou roli jako jeden ze základních prvků britského velmocenského statusu.

Ve své práci se pokouším zkoumat nejenom jednotlivé zahraničněpolitické kroky, které režim na britských ostrovech podnikl během jedenácti let své existence, ale také ukázat na jejich příčiny a důsledky. Podle mého názoru, že anglická zahraniční politika éry Commonwealthu nebyla utvářena jednou linií a jedním názorem, nýbrž byla výsledkem působení různých faktorů a často sledovala rozdílné zájmy. Pokusím se prokázat, že anglickou zahraniční politiku neutvářel jen cíl obchodní expanze ani hledání protestantské aliance, třebaže oba tyto cíle byly v její tvorbě přítomny a výrazně ovlivňovaly diskuzi. Anglická zahraniční politika sledovaného období nebyla v zajetí osobních názorů a rozhodnutí Olivera Cromwella, ačkoliv je jeho vliv nesporný, nemalou roli v její tvorbě hráli také další domácí aktéři jako armáda, londýnští obchodníci a zejména parlament, který poprvé v anglických dějinách přímo a aktivně utvářel zahraniční politiku státu. V souvislosti s tím se také zaměřím na vliv domácího kontextu na zahraniční politiku.

¹ DAVIES, Norman, *Ostrovy: Dějiny*, Praha 2003, s. 452-457.

² V letech 1649-1653 řídil zemi takzvaný Kusý parlament (Rump), označovaný tak proto, že se jednalo o část poslanců zvolených před vypuknutí občanské války, kterým bylo umožněno i po popravě krále zasedat v parlamentu. V letech 1653-1660 bylo postupně vydáno šest ústavních dokumentů, které různým způsobem upravovaly fungování státu či reagovaly na změny ve vnitřní politice; nejvýznamnějšími z nich byl Nástroj vlády (Instrument of Government), který v prosinci 1653 změnil státní zřízení na protektorát, a Ponížená petice a rada (Humble Petition and Advice) z března 1657, která v rámci protektorátu oslabil vliv armády a posílila postavení parlamentu. SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 12.

Zmíněné téma je relativně široce pokryto odbornou literaturou, neboť problematika fungování jediné republiky na Britských ostrovech se zejména od druhé poloviny 19. let 20. století těšila zvýšenému zájmu amerických i britských historiků. Série monografií,³ věnovaných zejména otázkám obchodní politiky a fungování londýnského parlamentu, navazuje na zájem, kterému se v 80. letech těšila otázka takzvaných „buržoazních revolucí“ evropského novověku, mezi které byla anglická občanská válka zahrnuta jako základní příklad. Vítaným zdrojem pro mne byly také texty historiků z počátku 20. století, věnované počátkům britského impéria v letech Cromwellova protektorátu.⁴ Tyto zdroje doplňuje aktuální historická produkce věnovaná tématu.

Ve své práci jsem vyšel zejména ze studií Menny Prestwich *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, která vyjmenovává základní oblasti zájmu anglické zahraniční politiky v letech 1654-1660 a u každé jmenuje hlavní anglická zájem, a dále z obsáhlé studie Michaela Robertse *Cromwell and the Baltic*, která navzdory svému názvu poskytuje obecný přehled jedenácti let anglické diplomacie mezi popravou Karla I. a restaurací, včetně analýzy praktického fungování anglické diplomacie. Základní informace o struktuře režimu jsem čerpal z monografií Martina Kováře *Stuartovská Anglie* a *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate* od Davida Smitha a Patricka Littlea.

Pokud jde o strukturu práce, anglickou zahraniční politiku v letech 1649-1660 lze rozdělit do čtyř základních celků, které krom chronologické návaznosti respektují i převládající zahraničněpolitickou orientaci anglické diplomacie. První fáze zahrnuje dobu konsolidace vlády Kusého parlamentu v letech 1649-

³ V rámci bibliografie práce jmenujme BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996 a RAKOVÁ, Svatava. *Anglické kolonie v Severní Americe v 17. Století: Modely politické kultury*, Praha 1997. Do této kategorie spadají také monografie, u kterých čerpám z později provedeného českého překladu, jako COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*, Praha 2000, DAVIES, Norman, *Ostrov: Dějiny*, Praha 2003, ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, Praha 2002 a PEARSON, Hesketh. *Karel II.*, Ostrava 2001.

⁴ Jedná se o oba díly Beerovy studie o ekonomických vlivech na anglickou zahraniční politiku (BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 582-611 a BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 46-70) a dále o články GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, *The English Historical Review*, 11, 43 (1896), s. 479-509 a STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, *The American Historical Review*, 4, 2 (1899), s. 228-245.

1651, kdy cílem režimu bylo vypořádat se s domácími hrozbami a na mezinárodním poli dosáhnout diplomatického uznání. Druhá část se věnuje vztahům anglického Commonwealthu s nizozemskou republikou Spojených provincií, včetně války a zahrnuje tak období let 1651-1653. Třetí úsek se zabývá obdobím let 1654-1658, dobou po vzniku Cromwellova protektorátu a jeho zahraniční politikou zaměřenou na vztahy s Francií a Španělskem. Poslední, čtvrtá část, se dílem časově překrývá s předchozí, ale zahrnuje kromě anglické politiky vůči baltským zemím, která se od roku 1655 stala hlavní zájmovou oblastí anglické diplomacie, také období po smrti Olivera Cromwella a končí tak rokem 1660.

Úvodní kapitola bakalářské práce je věnována situaci, ve které se utvářela anglická zahraniční politika po popravě krále Karla I. První část kapitoly prezentuje hlavní instituce a osoby, které vytvářely zahraniční politiku v sledovaném období a vliv dalších aktérů, kteří do její tvorby zasahovali. Cílem druhé části je popsat první zahraničněpolitické aktivity nového režimu, zejména snahy dosáhnout mezinárodního uznání a problém rojalistického exilu.

Následující kapitola naváže na počáteční kroky nového režimu analýzou vztahů se Spojenými provinciemi. Zaměří se zejména na seznámení s problémy vzájemných vztahů, jednání o spojení obou republik a Zákon o plavbě. Samotné první anglo-nizozemské válce, od jejího vypuknutí do uzavření westminsterského míru, je věnována samostatná podkapitola. V rámci kapitoly bude zmíněn i přechod z parlamentní vlády ke Cromwellovu protektorátu a dopady této změny na probíhající konflikt.

Třetí kapitola se zaměřuje na anglickou politiku v západní Evropě. Ve své první části se zabývá proměnou postoje vůči Španělsku od spojeneckých jednání až po útok na španělské kolonie v Karibiku a končí rozpuštěním prvního protektorátního parlamentu. Ve druhé polovině je hodnoceno postupné navazování spojení s Francií včetně anglické účasti v kontinentálních bojích probíhající francouzsko-španělské války.

Poslední kapitola je pak věnována anglické zahraniční politice v prostoru Baltského moře, důraz je kladen zejména na vzájemný vývoj vztahů se Švédskem včetně anglického angažmá v druhé severní válce po roce 1657. Poslední část kapitoly tvoří samostatný celek, který se věnuje diplomatické aktivitě Richarda Cromwella, která se za krátkého trvání jeho protektorátu omezila prakticky výhradně na baltský prostor.

2. Zahraniční politika po popravě krále

Republikánský režim v Anglii se zrodil z porážky Karla I. v občanské válce a po jeho popravě 30. ledna 1649, čemuž předcházela parlamentní čistka z 6. prosince 1648, kdy vojáci pod vedením Thomase Pridea zatklí na 140 umírněných členů parlamentu.⁵ Takto očištěný parlament je znám coby „kusý“ (*Rump parliament*).⁶ Během následujícího zasedání zřídil tento sněm soudní tribunál pro Karla I. a vznesl vůči němu žalobu pro velezradu. Karel I. odmítl tento soud uznat a ten jej 27. ledna 1649 odsoudil k trestu smrti.⁷

Po králově popravě Dolní sněmovna převzala pravomoci koruny i jejích úřadů, čímž získala kontrolu nejen nad financemi, ale i zahraniční politikou.⁸ Dne 6. a 7. února 1649 byla formálně zrušena nejen monarchie i sněmovna lordů, ale i většina starého státního aparátu, především Tajná rada (*Privy Council*).⁹ Dne 19. května 1649 byla Anglie prohlášena republikou.¹⁰ Nový politický organismus dostal název Společenství a svobodný stát republiky Anglie, Skotska a Irska (známý pod názvem Commonwealth of England) a ačkoliv teoreticky držela moc Dolní sněmovna (ve své kusé podobě se jejího jednání účastnilo 40–60 poslanců).¹¹ Nikdy předtím neměl parlament tolik výkonné i legislativní moci, mnoho jeho členů navíc za devět let občanské války získalo řadu zkušeností se

⁵ DAVIES, Norman, *Ostrovy: Dějiny*, Praha 2003, s. 450.

⁶ Tamtéž, s. 452.

⁷ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 171.

⁸ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 245.

⁹ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 175.

¹⁰ BARG, Michail. *Oliver Cromwell a jeho doba*, Praha 1957, s. 177.

¹¹ Tamtéž, s. 176.

správou státu a vedením války.¹² Dolní sněmovna zaujala nejen roli jediného tvůrce práva, ale i jediné vládnoucí autority v Anglii.¹³ Část svých pravomocí sněmovna delegovala na Státní radu¹⁴ o 40 členech, která převzala velení nad loďstvem a řízení zahraničních a obchodních záležitostí.¹⁵ Klíčovým úkolem Státní rady měla být kontrola parlamentu obdobně, jako činila za monarchie Tajná rada.¹⁶ O vedení státu se parlamentní orgány prakticky dělily s vedením armády, konkrétně s Radou důstojníků, shromážděním Cromwellovi oddaných důstojníků, kterou řídil jeho zeť Henry Ireton.¹⁷

Navzdory některým obavám nepřinesla republikánská vláda anarchii, nýbrž spíše stabilizaci poměrů, rozvrácených občanskou válkou a násilnou změnou režimu.¹⁸ Správa státu, kterou poslanci vykonávali, byla efektivnější než za předchozího panování Karla I., ale v řešení dlouhodobých problémů nebyla o mnoho úspěšnější.¹⁹ I když byl parlament orgánem legislativním stejně jako exekutivním, řada jeho členů dávala přednost administrativní činnosti, pro které se ale parlament nevěnoval očekávaným reformám.²⁰ Zrušené vládní úřady nahradily různé výbory sněmovny s přímou exekutivní pravomocí.²¹ Reforma státní správy²² tak zůstala prakticky jedinou větší reformou, kterou Kusý parlament dokončil.²³ Ve srovnání se svými stuartovskými předchůdci byla nová administrativa efektivnější a především mnohem méně zkorumpovaná.²⁴

Zatímco v domácích otázkách měli dominantní vliv generálové a Henry Marten, v řízení zahraniční politiky rozhodovalo mínění Henry Vanea, jednoho

¹² BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 10.

¹³ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 242.

¹⁴ Prvním předsedou Státní rady se stal provinční právník John Bradshaw, obdobné zázemí měli i jeho kolegové. HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 268.

¹⁵ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 11.

¹⁶ Tamtéž, s. 36.

¹⁷ DAVIES, Norman. *Ostrovy: Dějiny*, Praha 2003, s. 452-453.

¹⁸ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 182.

¹⁹ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 269.

²⁰ Tamtéž, s. 268.

²¹ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 175.

²² V praxi znamenala organizační změny, zavedení úřednických platů a služebních přísah, zákaz prodeje úřadů i přijímání poplatků a osvětu mezi úředníky, kteří začali být vybíráni dle svých znalostí a vyznání. HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 276.

²³ Tamtéž, s. 276.

²⁴ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 189.

z členů Státní rady.²⁵ Do rozpuštění Kusého parlamentu v roce 1653 byla zahraniční politika řízena na zasedáních několika sněmovních výborů o rozdílné velikosti, scházejících se pravidelně a podávajících zprávy Státní radě.²⁶ Protože neaktivnější členové parlamentu jako Heselrige či Scot se zaměřovali spíše na domácí otázky, směřování zahraniční politiky Commonwealthu se ujali méně známí a radikální členové²⁷ výborů pro zahraniční²⁸ a námořní záležitosti.²⁹ Ze všech grémií měl zřejmě největší vliv na zahraniční politiku admirální výbor Státní rady řízený Henrym Vanem³⁰ a sněmovní výbor pro námořnictvo³¹ pod předsednictvím George Thompsona.³²

Řada rozhodnutí Kusého parlamentu byla ovlivněna nepřehlednou změť příčin, neboť se mezi jeho členy spojenectví průběžně měnila, proces byl ovlivněn osobními spory a politické boje ad hoc frakcí byly na denním pořádku.³³ Umírnění členové parlamentu se často soustředovali na domácí politiku, a proto se radikálové stali brzy architektky parlamentní diplomacie, kterou třeba v souvislosti s Nizozemím vnutili zbytku parlamentu.³⁴ Časté spory v parlamentu se projevovaly i v proměnlivé docházce na zasedání, například v září 1652 se jednání neúčastnila ani padesátka poslanců, zatímco v listopadu se na jednání znovu objevilo deset poslanců, což výrazně změnilo poměr sil.³⁵ Řada vlivných poslanců navíc často měnila názor, například Bulstrode Whitelocke

²⁵ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 248.

²⁶ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 408.

²⁷ Mezi nimi Marten, Chaloner, Neville a Morley. WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 300.

²⁸ Dominantní roli ve výboru pro zahraniční záležitosti měl Bulstrode Whitelocke. PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 97.

²⁹ WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 300.

³⁰ Jeho dalšími členy byli plukovníci Valentine Walton a William Purefoy, dále Dennis Bond, Anthony Spapley, Thomas Scot a Thomas Chaloner. BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 582.

³¹ Jeho role spočívala především v poskytování financí na stavbu námořnictva, ale odpovídal i za vyjednávání obchodních dohod, přičemž jeho orientace byla dána i skutečností, že 12 z jeho 20 členů byli londýnští obchodníci. *Tamtéž*, s. 583.

³² *Tamtéž*, s. 582-583.

³³ WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 300.

³⁴ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 578.

³⁵ WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 313.

obhajoval v roce 1651 tvrdý postup vůči Nizozemí, poté se stavěl proti válce, aby ji nakonec začal znovu obhajovat.³⁶

Formální změna v uspořádání Commonwealthu přišla se zřízením protektorátu v prosinci 1653, v jehož rámci se měla moc přenést rovným dílem na protektora a Státní radu.³⁷ V klíčových záležitostech, jako státní finance, jmenování vysokých úředníků či řízení zahraniční politiky, nemohl Cromwell obejít Státní radu.³⁸ Ústava od ledna 1654 umožnila protektorovi a jím jmenované Státní radě rozhodovat o domácích i zahraničních záležitostech³⁹ a soustředit ve svých rukou výkonnou i zákonodárnou moc.⁴⁰ Ačkoliv za dobu existence protektorátu v letech 1653 – 1660 vstoupily v platnost čtyři různé ústavní dokumenty,⁴¹ faktické změny byly vždy spíše kosmetické.⁴²

Zahraněčí politiku do svých rukou převzala prakticky Státní rada.⁴³ Přispíval k tomu i fakt, že Cromwell chyběl na 60 % jejích zasedání.⁴⁴ Podle Nástroje vlády měla mít 15 členů jmenovaných protektorem, později se rozrostla na 21 členů.⁴⁵ Členové Státní rady byli spíše úředníky než politiky, proto se zaměřovali spíše na domácí správu.⁴⁶ Po celou dobu protektorátu se zhruba pět jejích členů soustředilo na zahraniční politiku, třebaže se všechna závažná zahraničněpolitická rozhodnutí děla jen z rozhodnutí Olivera Cromwella.⁴⁷ On a jemu oddaní důstojníci získali do svolání prvního protektorátního parlamentu

³⁶ Tamtéž, s. 301.

³⁷ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 22.

³⁸ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 188.

³⁹ Pravomoci a společný postup protektora a Státní rady vymezoval článek 5 Nástroje vlády: „That the Lord Protector, by the advice aforesaid Council, shall direct in all things concerning the keeping and holding of a good correspondency with foreign kings, princes, and states; and also, with consent of the major part of the Council, have the power to make war and peace.“ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 246.

⁴⁰ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 258.

⁴¹ V prosinci 1653 byl protektorát založen přijetím Nástroje vlády (Instrument of Government), přijatou, ale neúspěšnou petici o obnovení monarchie (Monarchical Remonstrance) z 23. února 1657 nahradila 31. března Ponížená petice a rada (Humble Petition and Advice), která byla rozšířena Dodatečnou peticí a radou (Additional Petition and Advice), kterou Cromwell přijal v červenci 1657. SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 12.

⁴² Tamtéž, s. 12.

⁴³ Tamtéž, s. 246.

⁴⁴ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 36.

⁴⁵ Tamtéž, s. 36.

⁴⁶ Tamtéž, s. 36.

⁴⁷ BACHRUŠIN, S. V., SKAZKIN, S. D. *Diplomacie v XVII. století*. In POTĚMKIN, V. P. (ed.), *Dějiny diplomacie I.*, Praha 1948, s. 151.

v roce 1656 naprostou volnost v ovlivňování zahraniční politiky.⁴⁸ Přesto nebyla Cromwellova zahraniční politika čistě politikou Olivera Cromwella.⁴⁹ Dominantní roli hrála Státní rada, která měla v diplomacii nesrovnatelně silnější slovo než tajné rady monarchů.⁵⁰ Krom vlivu Státní rady byly často jmenovány ad hoc výbory pro specifické otázky.⁵¹

Zahraněční politika však nebyla omezena pouze na protektora a jeho Státní radu, parlament využíval své možnosti zasahovat do zahraniční politiky a všechny tři protektorátní parlamenty se zdaleka neomezovaly jen na poskytování peněz.⁵² Parlamenty byly v odlišné situaci než ty z let 1649 – 1653, neboť již neměly plnou odpovědnost za zahraniční politiku.⁵³ Protektorát je přesto dobou unikátního zasahování do zahraniční politiky ze strany parlamentu, který nejenom kontroloval finance, ale musel dávat souhlas i s vysláním armády.⁵⁴

Vzdor různým změnám je po celý protektorát patrná tendence koncentrovat zahraničněpolitická rozhodnutí do rukou Johna Thurloea.⁵⁵ Jako státní tajemník působil Thurloe v posledních letech režimu jako faktický předseda Státní rady, ale už předtím do svých rukou monopolizoval kontakt s diplomaty a špionážní službu.⁵⁶ Cizí vyslanci si stěžovali na problémy spojené s působením jediného tajemníka pro zahraniční politiku, jehož rukou procházely všechny písemnosti, čímž byl příliš vytížen.⁵⁷ Diplomatické komunikační kanály byly navíc často zablokovány Cromwellovou a Thurleovou zdravotní indispozicí, pro kterou vyslanci na odpověď čekali často měsíce.⁵⁸ Z pozice státního tajemníka Cromwell řídil i parlamentní diskuze o zahraniční politice a byl odpovědný za získávání peněz na financování zámořských aktivit

⁴⁸ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 258.

⁴⁹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*, Praha 2000, s. 114.

⁵⁰ Tamtéž, s. 113.

⁵¹ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 409.

⁵² SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 244.

⁵³ Tamtéž, s. 265.

⁵⁴ Tamtéž, s. 265.

⁵⁵ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 409.

⁵⁶ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 5, 4 (1973), s. 284.

⁵⁷ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 409.

⁵⁸ Tamtéž, s. 411.

Commonwealthu.⁵⁹ Přesto všechno patřil Thurloe k politicky slabým členům Státní rady a při diskuzích byl jeho vliv často zastíněn názory generálů.⁶⁰ V protektorátu byla zahraniční politika často v zajetí domácích problémů.⁶¹

I republika pokračovala v praxi jmenování zplnomocněných zástupců k zahraničním dvorům, což si ale Cromwell privatizoval do svých rukou a často vysílal na cizí dvory zasloužilé politiky, kterých se potřeboval zbavit.⁶² Diplomaté republiky byli v zahraničí častým terčem stížností pro své ignorantství⁶³ a samotná Státní rada například informovala švédského vyslance v Londýně, ať jeho vláda nevěnuje pozornost názorům anglického zástupce ve Stockholmu.⁶⁴

Kromě Cromwella, jeho diplomatů a sekretáře Thurloea se na zahraniční politice výrazně podílelo ještě námořnictvo a armáda.⁶⁵ Zejména armáda byla po celých jedenáct let hlavní Cromwellovou oporou při správě země, a proto často své názory měnil s ohledem na názory důstojnického sboru.⁶⁶ Na všech úrovních zasahovaly do zahraniční politiky také nové kruhy obchodníků, kteří svůj vliv získali za revoluce.⁶⁷ Členové parlamentu z obchodních kruhů patřili k čelním představitelům republiky či s nimi měli úzké vztahy, čímž měli možnost přímo ovlivňovat koloniální a obchodní politiku ve svůj prospěch.⁶⁸ Byť se v různých obdobích lišila podoba režimu, vliv obchodních kruhů byl vždy znatelný.⁶⁹ Parlamentní výbor pro obchod, hlavní nástroj vlivu obchodníků, byl po rozpuštění Kusého parlamentu transformován v Cromwellův poradní sbor pro

⁵⁹ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 266.

⁶⁰ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 309.

⁶¹ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 266.

⁶² ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 409.

⁶³ Z diplomatické korespondence zaznívají časté stížnosti na neznalost osob, s kterými měli jednat, nezkušenost, ignoraci důležitých faktů (například obsahu Vestfálského míru), ignorování dobového protokolu či neznalost latiny. Tamtéž, s. 410-411.

⁶⁴ Tamtéž, s. 409-411.

⁶⁵ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 190.

⁶⁶ HROCH, Miroslav. *Buržoazní revoluce v Evropě*, Praha 1981, s. 165.

⁶⁷ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 578.

⁶⁸ Tamtéž, s. 578.

⁶⁹ HROCH, Miroslav. *Buržoazní revoluce v Evropě*, Praha 1981, s. 158.

zahraniční a koloniální politiku.⁷⁰ Obchodníci tak i bez zastoupení parlamentu radili členům Státní rady a přímo se účastnili utváření zahraniční politiky.⁷¹

2.1 Mezinárodní postavení Commonwealthu

Po vyhlášení republiky panovalo v parlamentu sdílené přesvědčení o nutnosti konsolidace nového režimu a upevnění jeho postavení doma i v zahraničí, což znesnadňovaly frakční rozpory mezi předními členy parlamentu i armádními důstojníky.⁷² Přežití republiky bylo od počátku nejisté a nový režim viděl své ohrožení na každém rohu⁷³ – počínaje katolickými Iry a bouřícími se Skoty, přes rojalistickou emigraci až po monarchistické režimy v Evropě.⁷⁴ Od roku 1648 se Anglie navíc nacházela v celní válce s Francií, která se projevovala oboustrannými embargy a zajímáním lodí.⁷⁵

Základní zahraničněpolitický problém, před kterým parlament stál, bylo mezinárodní uznání nového zřízení. Po popravdě krále Karla I. se země ocitla v závažné zahraničněpolitické izolaci.⁷⁶ Dolní sněmovna odmítla uznat akreditace, které diplomaté užívali u královského dvora a trvali na nových pověřovacích listinách, kde bude parlament uznán za nejvyšší státní autoritu.⁷⁷ Cizí diplomaté zůstali v Londýně, ale nové odmítli listiny předat a s parlamentem neudržovali kontakt.⁷⁸ I když poprava krále nebyla míněna jako akt republikánství a revoluční čin proti monarchiím, republikánství se stalo politickým faktorem ve vztazích Anglie s ostatními státy.⁷⁹ Ve snaze zlepšit svou důvěryhodnost vůči zahraničním pozorovatelům pořádal Kusý parlament okázalé

⁷⁰ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 276.

⁷¹ BRENNER, Robert. *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 578.

⁷² GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 554.

⁷³ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 8.

⁷⁴ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 257.

⁷⁵ BACHRUŠIN, S. V., SKAZKIN, S. D. *Diplomacie v XVII. století*. In POTĚMKIN, V. P. (ed.), *Dějiny diplomacie I.*, Praha 1948, s. 147.

⁷⁶ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 177.

⁷⁷ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 245.

⁷⁸ BACHRUŠIN, S. V., SKAZKIN, S. D. *Diplomacie v XVII. století*. In POTĚMKIN, V. P. (ed.), *Dějiny diplomacie I.*, Praha 1948, s. 147.

⁷⁹ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 239.

ceremonie, čímž ale popouzel armádu.⁸⁰ Historie prvních tří let vlády Kusého parlamentu je tak historií snah o přežití proti hrozbám domácím i zahraničním⁸¹

První zemí, o jejíž uznání parlament usiloval, byly Spojené provincie,⁸² které byly vnímány coby bratrská protestantská republika.⁸³ Ještě před popravou krále vyslal parlament do Haagu svého zplnomocněnce Isaaca Dorislause, právníka Admirality s nizozemskými kořeny, ten však byl zabit rojalistickými agenty jen pár dní po svém příjezdu do Nizozemí.⁸⁴ Jeho nástupci, členu parlamentu Walteru Stricklandovi, neudělily nizozemské Generální stavy audienci a pod vlivem místodržícího Viléma II.⁸⁵ odmítly uznat anglický parlament jako zákonného vládce anglického státu.⁸⁶ V červnu 1650 pak Generální stavy přijaly rojalistického rezidenta Olivera Frenche, Strickland se vrátil do Londýna a parlament v říjnu vyhostil z Anglie nizozemského zástupce Joachimiho.⁸⁷ Po tomto selhání vyjednávání o uznání Commonwealthu jmenovala provincie Holland svého vlastního zástupce⁸⁸ v Londýně, což sice nebylo právním uznáním republiky, ale znamenalo navázání vzájemných vztahů.⁸⁹

Prvním akreditovaným diplomatem v Londýně se stal španělský vyslanec don Alonso de Cardenas, který v prosinci 1650 odevzdal nové pověřovací listiny mluvčímu sněmovny a pronesl veřejnou řeč, kde uznal Dolní sněmovnu za svrchovanou vládu národa.⁹⁰ Zhruba ve stejné době došlo následkem říjnového úmrtí Viléma II. k výrazným změnám v nizozemské politice, kdy stavy

⁸⁰ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 263.

⁸¹ Tamtéž, s. 258.

⁸² Nizozemský vyslanec v Londýně Albert Joachimi zůstal po vzoru svých kolegů v Londýně pouze jako pozorovatel. GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 554.

⁸³ Tamtéž, s. 554.

⁸⁴ Tamtéž, s. 553-554.

⁸⁵ Vilém II. Oranžský nejenom blokoval přijetí vyslanců Commonwealthu, ale nařídil i zastavit vyšetřování vraždy parlamentního emisara Dorislause. PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 16.

⁸⁶ GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 554.

⁸⁷ Tamtéž, s. 554.

⁸⁸ Stal se jím Gerard Schaep Pieterszoon z Amsterdamu, který měl hájit zájmy své provincie a amsterodamských obchodníků u anglických úřadů. Tamtéž, s. 563.

⁸⁹ Tamtéž, s. 563.

⁹⁰ BACHRUŠIN, S. V., SKAZKIN, S. D. *Diplomacie v XVII. století*. In POTĚMKIN, V. P. (ed.), *Dějiny diplomacie I.*, Praha 1948, s. 148.

neobsadily místodržitelství a rozhodly se vládnout přímo.⁹¹ Před koncem roku 1650 se zástupci provincií Holland a Zeeland shodli na nutnosti navázat přátelské vztahy s Anglií.⁹² Již v půli ledna zahájila anglická Státní rada přípravu k otevření vyslanectví v Haagu a v reakci na uznání Anglie jako svobodné republiky Generálními stavami 28. ledna 1651 byl 2. února Strickland znovu vyslán do Haagu jako anglický velvyslanec.⁹³ Otázka uznání stála v této době spíše stranou zájmu republiky, neboť se pozornost parlamentu plně soustředila na dění v Irsku a Skotsku. Po dlouhých snahách o uznání byla nyní republika k dění v zámoří spíše netečná.⁹⁴

Diplomatická uznání republiky měla přitom svůj základ v posilování anglické námořní síly a pacifikaci situace v Irsku a Skotsku, které parlament fakticky neovládal od roku 1641.⁹⁵ Svou moc nad Irskem, a zprostředkovaně i prestiž v zahraničí, se parlament rozhodl obnovit vojenskou výpravou, která měla nejen eliminovat politickou hrozbu rojalistů, ale i naplnit státní pokladnu příjmy z konfiskací pozemků a zaměstnat radikální složky v armádě.⁹⁶ Parlament tažení do Irska oslavoval, i když většina jeho čelních představitelů, včetně Cromwella či předsedy důstojnické rady Iretona, byla proti němu.⁹⁷ Armáda byla parlamentem vyslána do Irska také proto, že tam pro něj představovala menší hrozbu než v Anglii.⁹⁸

V srpnu 1649 se Cromwell s armádou vylodil v Irsku, u Dublinu porazil vzbuřenecká vojska a tím fakticky obnovil anglickou nadvládu nad Irskem, i když drobné boje probíhaly až do roku 1652.⁹⁹ I když je Cromwellův postup vůči Irům, zejména masakr u Droghedy, často kritizován jako příliš krutý, je třeba

⁹¹ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 18.

⁹² GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 555.

⁹³ Tamtéž, s. 555.

⁹⁴ BACHRUŠIN, S. V., SKAZKIN, S. D. *Diplomacie v XVII. století*. In POTĚMKIN, V. P. (ed.), *Dějiny diplomacie I.*, Praha 1948, s. 146-147.

⁹⁵ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 14.

⁹⁶ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 229.

⁹⁷ Tamtéž, s. 228-233.

⁹⁸ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 262.

⁹⁹ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 15.

dodat, že v kontextu raně novověké Evropy nebyl nijak výjimečný.¹⁰⁰ Mezitím si v květnu 1650 vývoj ve Skotsku vyžádal Cromwellovo převelení z Irska.¹⁰¹ Skotští rojalisté se spojili s presbyteriány a povolali Karla Stuarta, syna popravného krále, Karlem II.¹⁰² Parlament kromě vyslání armády reagoval uvalením zákazu na obchod se Skotskem, proti čemuž protestovali nizozemští zástupci.¹⁰³

Cromwell, který vnímal rojalisty jako hlavní hrozbu novému zřízení, se rozhodl potlačit Skoty silou, třebaže se Kusý parlament obával bojů s protestantskými souvěrci.¹⁰⁴ Po porážce Skotů v září 1650 a odchodu Karla II. do exilu byla hrozba rojalistů na britských ostrovech eliminována.¹⁰⁵ Státní rada se jich ale nadále obávala, třebaže státní sekretář John Thurloe již v této době disponoval široce rozvětvenou výzvědnou službou a jeho agenti byli vždy o krok před spiklenci.¹⁰⁶ Skotsko a Irsko byly zatím podřízeny Kusému parlamentu¹⁰⁷ a těžce zdaněny k zaplacení anglických armád.¹⁰⁸ Správa Skotska a Irska zaobírala velký prostor v diskuzích na půdě Kusého parlamentu, pro které už nezbýval čas na mnohé reformní zákony, což zvyšovalo nespokojenost v řadách armády.¹⁰⁹ Kusý parlament dosáhl roku 1651 něčeho, čeho předchozí režimy nebyly schopné – stal se plným a nezpochybnitelným vládcem britských ostrovů.¹¹⁰

Rojalistická aktivita se po porážce Skotů přesunula na moře, kde byly pod velením Ruperta Falckého, bratrance Karla II., zajímány anglické lodě.¹¹¹ Po dobytí Irska a Skotska přesunuli rojalisté své základny na Jersey a Scillyské

¹⁰⁰ KOVÁŘ, Martin. Stuartovská Anglie, Praha 2001, s. 178.

¹⁰¹ BARNARD, Toby. The English Republic, 1649-1660, London 1997, s. 16.

¹⁰² PEARSON, Hesketh. Karel II., Ostrava 2001, s. 32 an.

¹⁰³ GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, The Historical Journal, 30, 3 (1987), s. 558, 563.

¹⁰⁴ BARNARD, Toby. The English Republic, 1649-1660, London 1997, s. 13, 16-17.

¹⁰⁵ PEARSON, Hesketh. Karel II., Ostrava 2001, s. 43 an.

¹⁰⁶ KOVÁŘ, Martin. Stuartovská Anglie, Praha 2001, s. 193.

¹⁰⁷ Po zrušení skotských a irských parlamentů bylo jejich členům vyhrazeno 30 křesel ve Westminsteru, až na výjimky však nebyly po dobu trvání Kusého parlamentu obsazeny. HIRST, Derek. England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth, London 1999, s. 289.

¹⁰⁸ BARNARD, Toby. The English Republic, 1649-1660, London 1997, s. 17.

¹⁰⁹ DONOGHUE, John. Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661 [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 242.

¹¹⁰ HIRST, Derek. England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth, London 1999, s. 269.

¹¹¹ GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, The Historical Journal, 30, 3 (1987), s. 558.

ostrovy.¹¹² Pro odlišení flotil republiky a rojalistů vyhlásil už koncem roku 1649 parlament svatojiřskou vlajku za námořní vlajku Commonwealthu.¹¹³ V rámci útoků na anglický obchod však rojalisté často zajímali i lodě Nizozemců, což vzbudilo nevoli v Haagu, která ještě vzrostla následkem příležitostných šarvátek republikánského a rojalistického loďstva v nizozemských vodách.¹¹⁴ Existence rojalistické flotily v kanálu dráždila nizozemské obchodníky, kteří přiměli Generální stavy k vyslání flotily, jež měla rojalisty přinutit k navrácení lodí zajatých Nizozemců.¹¹⁵ Expedice vedená Trompem vzbudila v Londýně nevoli i obavy z nizozemské okupace Jersey, proto byl na ostrovy urychleně vyslán z Portsmouthu admirál Blake, který rojalistickou základnu prince Ruperta obsadil.¹¹⁶ Po vypořádání se s rojalistickou hrozbou v kanálu se mohla republika začít více zabírat i zahraniční politikou a aktivněji vystupovat navenek, v čemž ji pomáhalo posílené námořnictvo.¹¹⁷ Stavbu silného loďstva si vyžádala nutnost potlačení rojalistů.¹¹⁸

Rozvoj anglického námořnictvo byl výsledkem přesunu válečného úsilí na moře a snahou parlamentu přispět k rozvoji anglického obchodu.¹¹⁹ V námořní a obchodní síle spatřovala Státní rada i členové parlamentu (včetně Cromwella) základ anglické prestiže.¹²⁰ Již roku 1649 došlo k výrazným reformám v organizaci námořnictva, kdy admirální výbor sněmovny jmenoval námořní komisaře, kteří zodpovídali parlamentu za jednotlivé lodě, doky,¹²¹ zásobování či finance a podléhající instrukcím parlamentu.¹²² Na námořnictvo vydával Kusý

¹¹² GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 562.

¹¹³ OPPENHEIM, M. The Navy of the Commonwealth, 1649–1660, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 80.

¹¹⁴ GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 561-563.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 562-563.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 563.

¹¹⁷ MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, Praha 2002, s. 244.

¹¹⁸ OPPENHEIM, M. The Navy of the Commonwealth, 1649–1660, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 21.

¹¹⁹ BEER, George L. Cromwell's Policy and its Economic Aspects II, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 66.

¹²⁰ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 268.

¹²¹ Parlament prohlásil doky v Deptfordu, Chathamu, Harwicku a Portsmouthu prohlášené za doky určené pouze potřebám anglického námořnictva a budujícím jen válečné lodě. OPPENHEIM, M. The Navy of the Commonwealth, 1649–1660, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 59.

¹²² Tamtéž, s. 58-59.

parlament kolem 20 % výdajů svého rozpočtu.¹²³ Státní příjmy republiky navíc už roku 1650 přesáhly příjmy z dob Karla I. pětinasobně,¹²⁴ což umožnilo financování armády, splacení části dluhů z občanské války i investice do námořnictva.¹²⁵ V letech 1649 – 1651 bylo spuštěno na vodu 41 nových lodí, za existenci Commonwealthu se námořnictvo rozrostlo o 207¹²⁶ nových plavidel, 22 jich republika zůstalo z původního loďstva koruny, zatímco 17 dalších bylo během 11 let ztraceno v bojích či prodáno.¹²⁷

Na základě posilování námořní síly republika postupně zabezpečovala tradiční obchodní cesty.¹²⁸ Série výprav z let 1651-1652 vedených admirály Pennem, Blakem a Ayscuem pokořily rojalistické stoupence v koloniích, obnovily anglickou námořní přítomnost ve Středomoří a skončily u prosazování obchodních výhod v Levantě a Portugalsku.¹²⁹ Středomořská flotila tak zakročila nejenom proti pirátům a rojalistům, ale i proti Nizozemcům, Francouzům, Portugalcům a Španělům.¹³⁰ V létě roku 1650 porazil Blake u Lisabonu poslední zbytky Rupertovy flotily a na podzim 1650 zajal u Lisabonu portugalskou flotilu a následně vnutil Portugalcům nerovnou obchodní dohodu.¹³¹ Mezitím vyčistil Penn Středomoří od francouzských kaperských lodí, čímž napomohl obnově obchodu s jižní Evropou i Levantou.¹³² Tyto výpravy posílily prestiž Commonwealthu a vedly k jeho všeobecnému uznání v průběhu roku 1651.¹³³

¹²³ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 580.

¹²⁴ Karel I. získával kolem 1 milionu liber ročně, roční příjmy Kusého parlamentu v roce 1650 dosáhly 5,3 milionu liber. OPPENHEIM, M. *The Navy of the Commonwealth, 1649-1660*, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 21.

¹²⁵ Tamtéž, s. 21.

¹²⁶ Z toho 3/4, celkem 147 lodí, jich bylo postaveno v letech 1649-1653. BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 580.

¹²⁷ OPPENHEIM, M. *The Navy of the Commonwealth, 1649-1660*, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 21.

¹²⁸ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 629.

¹²⁹ Tamtéž, s. 629.

¹³⁰ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 66.

¹³¹ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 581.

¹³² Tamtéž, s. 581-582.

¹³³ Tamtéž, s. 581.

3. Dvě protestantské republiky

Vztah se Spojenými provinciemi hrál dominantní úlohu v první polovině mezivládi. Jeho vyústění do první anglo-nizozemské války bylo zřejmě nejvýznamnější zahraničněpolitickou událostí celého období mezi popravou Karla I. a restaurací. Následný anglický úspěch významnou měrou předurčil budoucí cestu Anglie do pozice obchodní a námořní velmoci, stejně jako potvrdil roli anglického námořnictva coby významného faktoru kontinentální politiky.¹³⁴

Od uklidnění situace v Anglii počátkem roku 1650 až do vypuknutí války v roce 1652 se Londýn různými způsoby pokoušel přivést Nizozemce k hospodářské a politické unii, o kterou neměl Haag zájem.¹³⁵ Všechny názorové proudy v parlamentu se v zásadě shodovaly na nutnosti udržování přátelských vztahů se Spojenými provinciemi, ale odlišovaly se v konkrétní podobě.¹³⁶ Smrt Viléma II. a počátek vlády Generálních stavů vyvolal v Londýně naděje na uzavření konfederace.¹³⁷ Myšlenku na spojení s Nizozemím hájili v parlamentu spíše než obchodníci zejména ti, kdo vnímali zahraniční politiku náboženskou optikou.¹³⁸ Právě umírnění náboženští představitelé v únoru 1651 v parlamentu prosadili¹³⁹ vyslání dvou jeho členů, Waltera Sticklanda a Olivera St. Johna, jako zvláštních emisarů do Nizozemí.¹⁴⁰ Jejich úkolem bylo vyjednat užší a pevnější alianci se Spojenými provinciemi založenou vzájemné hospodářské a náboženské blízkosti a faktu, že obě země nedávno odmítly monarchickou vládu.¹⁴¹ Anglo-nizozemská unie měla být ale především cestou, jak omezit obchodní soupeření, a selhání vyjednávání jasně ukazovalo, že nizozemská hrozba anglickému

¹³⁴ OPPENHEIM, M. The Navy of the Commonwealth, 1649–1660, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 22.

¹³⁵ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 275.

¹³⁶ GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 555.

¹³⁷ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 275.

¹³⁸ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 104.

¹³⁹ Celkem výrazným poměrem hlasů 42:29. GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 555.

¹⁴⁰ BACHRUŠIN, S. V., SKAZKIN, S. D. Diplomacie v XVII. století. In POTĚMKIN, V. P. (ed.), *Dějiny diplomacie I.*, Praha 1948, s. 149-150.

¹⁴¹ GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 555.

obchodu bude s postupem času narůstat.¹⁴² Kromě obchodu navíc existovala řada dalších problémů, jmenujme dlouhodobě neurovnané spory v Indickém oceánu, spory o rybolov a neslučitelné výklady námořního práva, které výrazně komplikovaly vzájemné vztahy.¹⁴³

Nizozemci za občanské války převzali anglický podíl na obchodu v severní Evropě i Středomoří, což snížilo zisky anglických obchodníků v době, kdy stát pro výplatu armády potřeboval vybrat více daní než kdy v minulosti.¹⁴⁴ Nizozemci byli hlavními námořními přepravci své doby a pro jejich nižší sazby se Angličanům nedařilo vrátit se do pozic, které v jejich neprospěch ztratili.¹⁴⁵ Rostoucí podíl Nizozemců v námořním obchodě výrazně ohrožoval nejen anglické obchodníky, ale i loďařství, které bylo po zemědělství druhým největším zaměstnavatelem, a zprostředkovaně také námořnictvo, neboť obchodní lodě s posádkou mohly být v případě potřeby zrekvírovány pro válečné účely.¹⁴⁶ Největší rivalita mezi oběma národnostmi panovala v obchodu s Východní Indií.¹⁴⁷ Od roku 1649 posílali členové Východoindické společnosti řadu petic k parlamentu, kde žádali odškodnění za způsobené ztráty¹⁴⁸ a rázný zásah proti Nizozemí.¹⁴⁹

Z obchodního hlediska byla Anglie ve slabším postavení, ale sílící námořnictvo i asertivita některých členů parlamentu vedly k rozhodnutí čelit nizozemské obchodní převaze.¹⁵⁰ Státní rada se na hrozbu nizozemské obchodní konkurence rozhodla reagovat užitím stejných metod – prvním takovým krokem byl zákon o konvojích z roku 1650 a snaha získat si stejná privilegia pro plavbu

¹⁴² LENG, Thomas. Commercial Conflict and Regulation in the Discourse of Trade in Seventeenth-Century England, *The Historical Journal*, 48, 4 (2005), s. 943.

¹⁴³ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 414.

¹⁴⁴ DONOGHUE, John. Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661 [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 267.

¹⁴⁵ BEER, George L. Cromwell's Policy and its Economic Aspects, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 593.

¹⁴⁶ HIRST, Derek. England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth, London 1999, s. 274.

¹⁴⁷ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 104.

¹⁴⁸ Stížnosti se zaměřovaly zejména na masakr anglických osadníků na indonéském ostrově Amboyně, zabavení lodí Johna Pauleta roku 1630 a neférovými praktikami nizozemských obchodníků. PINCUS, Steven. Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658, Cambridge 1996, s. 51.

¹⁴⁹ BEER, George L. Cromwell's Policy and its Economic Aspects, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 595.

¹⁵⁰ WORDEN, Blair. The Rump Parliament, 1648-1653, Cambridge 1974, s. 299.

Sundem, která Nizozemci získali od Dánska.¹⁵¹ Tyto snahy vedly k prvním střetům s nizozemským námořnictvem.¹⁵² Noví obchodníci, zbohatnuvší za války, dále toužili o ovládnutí trhů v severním Německu, Skandinávii, Polsku a východních zemích a očekávali v tomto ohledu pomoc parlamentu.¹⁵³ Za účelem efektivnější podpory obchodníků ustavil parlament Radu pro obchod o 15 členech s cílem připravovat legislativu podporující obchod.¹⁵⁴

Státní rada oscilovala mezi snahami o těsnější spolupráci se Spojenými provinciemi a přípravou na válečný konflikt, přičemž vyčkávala reakcí z Haagu.¹⁵⁵ Generální stavy spíše než na uzavření konfederace plánovaly sjednání nové obchodní a námořní smlouvy,¹⁵⁶ která ale dle St. Johna neposkytovala dostatečné záruky proti nebezpečí Stuartovců.¹⁵⁷ Anglické úsilí o unii ztroskotalo nejen vlivem nezájmu Nizozemců, ale i pod vlivem zpráv o masakrech v Irsku a Skotsku.¹⁵⁸

Na konci června pak angličtí vyslanci odjeli, neboť Nizozemci chtěli jednat pouze o ekonomických otázkách.¹⁵⁹ Nuance v postojích vůči Anglii, rozdílné zájmy provincií i problém shodnout se na nových vyslancích vedly k zastavení jednání ze strany Spojených provincií až do prosince, kdy se stavy shodly na nové misi do Londýna.¹⁶⁰ Během půl roku se však politická situace v Anglii výrazně změnila. Odmítnutí myšlenky unie v Nizozemí vyvolalo hořkost v Dolní sněmovně, kde byli posílení zastánci tvrdého přístupu.¹⁶¹

¹⁵¹ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 628.

¹⁵² BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 629.

¹⁵³ LENG, Thomas. *Commercial Conflict and Regulation in the Discourse of Trade in Seventeenth-Century England*, *The Historical Journal*, 48, 4 (2005), s. 949.

¹⁵⁴ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 607.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 601.

¹⁵⁶ Zatímco Angličané si přáli jednat o alianci, Nizozemci navrhovali pouze upravit obchodní smlouvu, kterou uzavřela Anglie s Burgundskem roku 1495. Blíže viz PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 32-34.

¹⁵⁷ GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 556.

¹⁵⁸ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 250.

¹⁵⁹ GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 556.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 557.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 566.

V rámci odvety parlament pod tlakem radikálních obchodníků zvýšil výdaje na námořnictvo a přijal Zákon o plavbě.¹⁶² Proti Nizozemcům bylo namířeno i plošné zvýšení cel o 5 %, které přijala sněmovna na návrh Rady pro obchod v říjnu 1651 s cílem získat další prostředky pro námořnictvo.¹⁶³ Mezi hlavní protagonisty protinizozemského kurzu patřili Stickland a St. John, oba zklamaní z neúspěchu své mise.¹⁶⁴

Posunem směrem k aktivnější obchodní politice, daným tlakem obchodních kruhů,¹⁶⁵ byl Zákon o plavbě roku 1651, navazující na předchozí pokusy o regulaci obchodu.¹⁶⁶ Tím, že dovolil do Anglie dovoz zboží pouze na anglických lodích či lodích výrobce, došlo k zvýhodnění domácích obchodníků.¹⁶⁷ Zákon ve svých ustanoveních dále stanovoval anglickou suverenitu nad okolními moři, což bylo záminkou pro prohledávání všech lodí od bretaňského Cap Finistère k severskému Boknofjordu, proti čemuž Nizozemci rozhořčeně protestovali u admirality.¹⁶⁸ Porušení většiny ustanovení mělo být trestáno převzetím lodi a konfiskací převáženého zboží.¹⁶⁹ Nešlo ale jen o poškození nizozemských obchodníků, ale i o podporu domácího rejdářství.¹⁷⁰ Posílení námořní síly bylo vnímáno v parlamentu jako významnější cíl a právě vojenské argumenty hrály klíčovou roli v procesu přijímání.¹⁷¹

Předchůdcem slavného zákona byl už o rok dříve přijatý zákon zakazující obchod se severoamerickými koloniemi bez licencí Státní rady.¹⁷² Svými ustanoveními se zaměřoval na zlepšení obchodní bilance a podporu domácích

¹⁶² PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 104.

¹⁶³ BRENNER, Robert. *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 607.

¹⁶⁴ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 44-45.

¹⁶⁵ Faktickým autorem zákona, stejně jako obhajujícího pamfletu *The Advocate* byl tajemník výboru pro obchod Benjamin Worseley. FARNELL, J. E. The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community, *The Economic History Review*, 16, 3 (1964), s. 441.

¹⁶⁶ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 274.

¹⁶⁷ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 182.

¹⁶⁸ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 69.

¹⁶⁹ ROMMELSE, Gijs. The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations, *The Economic History Review*, 63, 3 (2010), s. 597.

¹⁷⁰ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 274.

¹⁷¹ FARNELL, J. E. The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community, *The Economic History Review*, 16, 3 (1964), s. 439.

¹⁷² FARNELL, J. E. The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community, *The Economic History Review*, 16, 3 (1964), s. 440.

výrobců, ale také ohlašoval počátek sílící role obchodní agendy v parlamentu.¹⁷³ Praktickými dopady vyloučil z obchodu s koloniemi cizince¹⁷⁴ a převedl jej do ruky skupiny londýnských obchodníků, neboť Státní rada vydala licence v řádu jednotek a určila je většinou pro anglické obchodní společnosti.¹⁷⁵

Rojalistická hrozba a rozčarování z nizozemského odmítnutí konfederace umožnily prosadit skupině radikálních obchodníků protinizozemsky orientovanou merkantilistickou politiku.¹⁷⁶ Přijetím Zákona o plavbě se ale Kusý parlament zároveň zkompromitoval před armádou a širší veřejností.¹⁷⁷ Ve svých důsledcích zákon ale především vytvořil obchodní systém, zaručující domácím obchodníkům stálý trh.¹⁷⁸ Ve spojení s dalšími opatřeními byl vytvořen rámec pro pronikání na další trhy v podobě vyhlášení plné anglické kontroly nad přepravou zboží.¹⁷⁹ „*Přestože nebyl zákon o plavbě hlavním důvodem anglo-nizozemské války z let 1652 až 1654, jak se často uvádí; jednalo se spíše o příslovečnou poslední kapku v dlouhé a nezřídka krvavé historii vzájemné obchodní rivalry.*“¹⁸⁰ Paradoxně stav obchodní nadřazenosti, který Zákon o plavbě vytvořil, odsoudili následující generace anglických myslitelů jako Adam Smith nebo David Hume coby zbytečný pozůstatek z primitivních dob.¹⁸¹

Generální stavy odmítly opatření vyplývající ze Zákona o plavbě, a dokud probíhala jednání, nebyla žádná nizozemská loď zadržena, ale poté, co nizozemská delegace odjela z Londýna, bylo během 6 měsíců zadrženo na 100 nizozemských plavidel.¹⁸² Selhání vyjednávání s Nizozemci v polovině roku 1651 ukazuje na nemožnost vyřešit vzájemné obchodní napětí a spory jinak než

¹⁷³ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 273.

¹⁷⁴ V pozdějších dohodách se Švédskem se Cromwell zaručil udílení obchodních licencí pro Ameriku všem švédským obchodníkům, kteří se prokážou panovníkovým doporučením. BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 61.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 60.

¹⁷⁶ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 597.

¹⁷⁷ HROCH, Miroslav. *Buržoazní revoluce v Evropě*, Praha 1981, s. 164.

¹⁷⁸ LENG, Thomas. *Commercial Conflict and Regulation in the Discourse of Trade in Seventeenth-Century England*, *The Historical Journal*, 48, 4 (2005), s. 943.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 949-952.

¹⁸⁰ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 182.

¹⁸¹ LENG, Thomas. *Commercial Conflict and Regulation in the Discourse of Trade in Seventeenth-Century England*, *The Historical Journal*, 48, 4 (2005), s. 954.

¹⁸² GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 564.

válečnou cestou.¹⁸³ Parlament se zpočátku chtěl válce vyhnout, neboť na ni stát nebyl finančně připraven,¹⁸⁴ a reformy námořnictva nebyly dosud dokončeny.¹⁸⁵ Konflikt měl ale podporu Státní rady i londýnského veřejného mínění, které po letech námořního, obchodního a politického soupeření volalo po akci.¹⁸⁶ Vzájemnému konfliktu se chtěli vyhnout i nizozemští představitelé, kteří ale pod tlakem amsterodamských obchodních kruhů souhlasili se stavbou nové flotily o 150 lodích, kterou Angličané vnímali jako přímou hrozbu, a kvůli které odmítli vést další jednání.¹⁸⁷ V parlamentu, už tak nevražícím na Generální stavy, se toto budování nových lodí stalo zámkou pro volbu tvrdšího postoje, který měl být po roajalistech uplatněn i na Nizozemce.¹⁸⁸

3.1 První anglo-nizozemská válka

Selhání anglo-nizozemských jednání o unii a rostoucí spory na moři i v obchodu vytyčily cestu k válce.¹⁸⁹ Příčiny války ale nebyly přímo spjaté s obchodem, daleko větší roli hrálo sledování národní prestiže a anglická koncepce nadvlády na mořích.¹⁹⁰ Spory byly spíše vyjádřením ideových rozdílů v koncepcích suverenity a státního zájmu.¹⁹¹ Zahraniční politika Kusého parlamentu byla v mnohém motivována ideologickými předpoklady, mezi nimi i vnímáním Nizozemců coby špatných křesťanů a zaprodanců mamonu.¹⁹² Vztahy mezi oběma zeměmi zhoršovala i námořní válka Anglie s Francií, v jejímž rámci

¹⁸³ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 602.

¹⁸⁴ Stále chybělo vyplatit některé válečné půjčky a výdaje na armádu dosahovaly 1,3 milionu liber. HIRST, Derek, *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 275.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 275.

¹⁸⁶ ROMMELSE, Gijs. The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations, *The Economic History Review*, 63, 3 (2010), s. 597.

¹⁸⁷ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 69.

¹⁸⁸ GROENVELD, Simon. The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 566.

¹⁸⁹ ROMMELSE, Gijs. The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations, *The Economic History Review*, 63, 3 (2010), s. 593.

¹⁹⁰ FARNELL, J. E. The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community, *The Economic History Review*, 16, 3 (1964), s. 440.

¹⁹¹ ROMMELSE, Gijs. The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations, *The Economic History Review*, 63, 3 (2010), s. 493.

¹⁹² PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 50-51.

byly nizozemské lodi často zajímány¹⁹³ anglickým námořnictvem.¹⁹⁴ Všechny sporné body vedly k přijímání politických opatření, která vyústila ve válku.¹⁹⁵

Nizozemská delegace, která dorazila koncem roku 1651 do Londýna, pochopila změnu v anglické domácí politice a pokoušela se vylepšit pošramocený obraz Spojených provincií u členů parlamentu, což vedlo k stažení kaperských listů proti nizozemským lodím.¹⁹⁶ I když Nizozemci protestovali proti Zákonu o plavbě, nechtěli kvůli němu jít do války a doufali ve smírné vyrovnání.¹⁹⁷ V rámci následných vyjednávání, která měla být ukončena v květnu 1652, se obě strany shodly na určitých výjimkách ze zákona o plavbě i na odškodnění za škody, které Angličané utrpěli v jihovýchodní Asii.¹⁹⁸ Panovalo všeobecné očekávání přátelské dohody mezi oběma republikami, která měla být dojednána v květnu 1652, nicméně do toho zasáhla neočekávaná námořní bitva mezi Trompem a Blakem.¹⁹⁹

Rozbuškou konfliktu se stal spor o přednost na moři – 19. května se v Lamanšském průlivu setkaly flotily admirálů Blakea a van Trompa, kde nebylo anglické flotile odpovězeno náležitým vzdáním úcty,²⁰⁰ čímž Nizozemci odmítli uznat průliv za anglické výsostné vody.²⁰¹ Následující střetnutí obou flotil, zřejmě zahájené Trompem, ukončilo veškerá vyjednávání, a když Generální stavy odmítly za útok Trompa potrestat a naopak mu uspořádaly triumfální průvod, rozhodl parlament²⁰² o vyhlášení války.²⁰³ Velký vliv na vstup do války

¹⁹³ Během roku 1651 se počet zajatých lodí zdvojnásobil oproti předchozímu roku, přičemž admirální soud byl zavalen peticemi nizozemských obchodníků i provinčních stavů žádajících navrácení lodí. Blíže viz PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 63-65.

¹⁹⁴ WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 299.

¹⁹⁵ ROMMELSE, Gijs. The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations, *The Economic History Review*, 63, 3 (2010), s. 594.

¹⁹⁶ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 54.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 51.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 55-56.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 57.

²⁰⁰ Anglické loďstvo vyžadovalo čestnou salvu a salutování své flotile. Její neprojevení bylo nejen odmítnutím anglické suverenity nad kanálem, ale implicitně i odmítnutím přechodu výsad a privilegií anglické monarchie na nový režim, čímž se znovu otvírala otázka uznání republiky ze strany Spojených provincií. Tamtéž, s. 72.

²⁰¹ Tamtéž, s. 69-70.

²⁰² Před incidentem byla většina členů parlamentu připravena na ústupky vůči Nizozemcům, i když se nejednalo o jednotnou skupinu. Nejvýznamnější zastánci usmíření se Spojenými provinciemi, Henry Vane a Hugh Peter, argumentovali nutností společného postupu protestantských států. Tamtéž, s. 74.

²⁰³ Tamtéž, s. 73.

měla Státní rada, která za ni lobbovala mezi poslanci.²⁰⁴ Nizozemci, ve snaze odvrátit konflikt, vyslali zvláštního zmocněnce, lorda Pauwa, ale diplomaticky vymanévrovat z napadení již nebylo možné, a po jeho odjezdu z Londýna byla válka považována oběma stranami za vyhlášenou.²⁰⁵ Angličané vypuknutí války přivítali s nadšením, které zasáhlo prakticky všechny složky společnosti.²⁰⁶ Po letech obchodního a námořního soupeření se nakonec příčinou války stal spor o diplomatickou prestiž. V reakci na střety vyhlásily Anglii formálně válku nizozemští spojenci Dánsko, Hanza a Švýcarské kantony.²⁰⁷

Válka proti Nizozemí byla navzdory nadšení Londýna vnímána jako riskantní podnik, neboť se jednalo o napadení nejbohatší námořní velmoci své doby, navíc od státu, který právě prodělal občanskou válku, byl bez prostředků a od roku 1588 jeho loďstvo prohrálo každou námořní bitvu.²⁰⁸ V prvních fázích konfliktu byly anglické lodě poraženy ve Středomoří i na Baltu a v listopadu 1652 utrpělo porážku i v Doverské úžině, což však nepodlomilo bojového ducha námořnictva ani parlamentu.²⁰⁹ Jakkoliv tyto porážky oslabovaly anglické loďstvo, Nizozemci každým dnem války ztráceli mnohem více zajímavým obchodních lodí²¹⁰ a blokováním námořních cest.²¹¹ Jediným východiskem pro Nizozemce, jejichž blahobyt byl založen na neomezené přepravě zboží, tak bylo úplné zničení anglického loďstva, které i v malém počtu vážně narušilo obchodní

²⁰⁴ WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 303.

²⁰⁵ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 75.

²⁰⁶ „Poslanci, členové Státní rady i vojáci v ní spatřovali naději na zvýšení pošramocené národní prestiže. Pro obchodníky z londýnské City znamenala válka možnost vypořádat se s největším obchodním konkurentem. Příslušníci páté monarchie a dalších sekt nenáviděli Nizozemce pro jejich vyhraněný kalvinismus a dominantní postavení na trhu s látkami. Dokonce i konzervativní presbyteriáni, kteří pohlíželi na válku proti souvěrcům s jistými rozpaky, uznávali, že aktivní a úspěšná zahraniční politika může odvést pozornost národa od vnitropolitických střetů a nenaplněných představ, což pokládali za nejvýše žádoucí.“ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 182.

²⁰⁷ BACHRUŠIN, S. V., SKAZKIN, S. D. *Diplomacie v XVII. století*. In POTĚMKIN, V. P. (ed.), *Dějiny diplomacie I.*, Praha 1948, s. 151.

²⁰⁸ OPPENHEIM, M. *The Navy of the Commonwealth, 1649–1660*, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 22.

²⁰⁹ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 93.

²¹⁰ Za prvních 6 měsíců konfliktu zajali Angličané 106 nizozemských lodí. BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 630.

²¹¹ OPPENHEIM, M. *The Navy of the Commonwealth, 1649–1660*, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 22.

trasy.²¹² Dlužno dodat, že příjmy ze zajímání nizozemských lodí nedokázaly vykompenzovat ztráty, které utrpěli Angličané v důsledku narušení obchodu.²¹³

Série porážek anglického námořnictva v prvních měsících konfliktu přivedla anglickou zahraniční politiku do krize, jejímž východiskem se stala změna ve vedení války.²¹⁴ V září 1652 se do parlamentu vrátil Henry Vane, který na jaře odešel na protest proti vyhlášení války.²¹⁵ V průběhu podzimu opustil Vane diplomatický přístup a stal se vůdcem parlamentní válečné strany.²¹⁶ Dne 10. prosince, dva týdny po anglické porážce u Doveru, odebral Kusý parlament řízení války Státní radě a svěřil vrchní velení nad námořnictvem čtyřčlenné námořní komisi, řízené právě Vanem, a odpovědné pouze parlamentu.²¹⁷ Tato čtveřice²¹⁸ dostala volnou ruku pro změny, neboť se válka ocitla v krizi – během pár týdnů zvýšili počty námořníků, jejich žold i kázeň.²¹⁹ Organizační reformy znamenaly sloučení a rušení řady postů, plné podřízení námořnictva čtyřem námořním komisařům a zavedení jednotné námořní a celní pokladny.²²⁰

Spolu se změnou vedení války parlament zvýšil finance na námořní výzbroj a do válečného úsilí se rozhodl zapojit i armádu.²²¹ Potřebné prostředky na válku si parlament opatřil konfiskacemi půdy církve a královské rodiny, mimořádnou daní uvalenou na příslušníky aristokracie a ukládáním zvláštních pokut odpůrcům revoluce.²²² Tyto snahy ale nepřinesly očekávaný zisk, protože se půdou platily dluhy vojákům a věřitelům – za rok 1653 tak deficit dosáhl výše 700 000 liber, téměř poloviny ročních příjmů.²²³

²¹² Tamtéž, s. 22.

²¹³ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 177.

²¹⁴ BRENNER, Robert. *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 630.

²¹⁵ WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 302.

²¹⁶ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 250.

²¹⁷ Tamtéž, s. 250.

²¹⁸ Dalšími členy byli George Thomson, John Carew a Richard Salwey. WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 314.

²¹⁹ WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 314.

²²⁰ Tamtéž, s. 314.

²²¹ Tamtéž, s. 303.

²²² HROCH, Miroslav. *Buržoazní revoluce v Evropě*, Praha 1981, s. 164.

²²³ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 18.

Noví váleční vůdci parlamentu se rozhodli pro radikální námořní reformu, která proběhla v úzké spolupráci s admirály, zejména s Blakem a Deanem.²²⁴ Vane v rámci reformy převedl do námořnictva muže z armády a rovněž na stavbu a opravy lodí čerpal finance určené na žold vojáků, což obojí vedlo k sporům s Cromwellem i rostoucí nespokojenosti armádních důstojníků.²²⁵ Válka se v rámci nového kurzu přenesla i do kolonií, koncem léta 1653 byla obsazena nizozemská pevnost Good Hope na řece Potomacu a pod vedením Johna Underhilla byla od února 1653 připravována armáda na dobytí Nového Nizozemí.²²⁶ Londýn hodlal severoamerické bojiště podpořit vysláním flotily pod velením Johna Sedgwicka a Johna Leveretta, ale odmítnutí podpory ze strany kolonie Massachusetts zdrželo vyplutí a k plánovanému dobytí Nového Amsterdamu nakonec nedošlo z důvodu uzavření míru.²²⁷

Proti nizozemskému námořnictvu, které bylo řízeno pěti samostatnými admirality s vlastním loďstvem, důstojníky i výzbrojí, získala Anglie nově zkoncentrovanou námořní administrativu, obdařenou navíc jednotným velením.²²⁸ Po sérii reformy začala flotila Angličanů vítězit, poprvé porazila Nizozemce u Portlandu 18. února 1653 a fakticky zničila loďstvo provincií Holland a Zeeland ve velké námořní bitvě u Texelu 31. července.²²⁹ V této bitvě padl Trompe a bylo zřejmé, že válečné a finanční vyčerpání již nedovolí Nizozemcům zvrátit poměr sil.²³⁰

Mezi oběma bitvami došlo ale k zásadním vnitropolitickým změnám v samotné Anglii. Nutnost soustředit se na válečné úsilí zasáhla do činnosti parlamentu, který si mezi diskuzemi o zahraniční politice musel navíc vyhradit

²²⁴ BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 631.

²²⁵ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 251.

²²⁶ RAKOVÁ, Svatava. *Anglické kolonie v Severní Americe v 17. Století: Modely politické kultury*, Praha 1997, s. 240.

²²⁷ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 606-607.

²²⁸ OPPENHEIM, M. *The Navy of the Commonwealth, 1649-1660*, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 23.

²²⁹ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 94.

²³⁰ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 70.

čas na jednání se zahraničními vyslanci.²³¹ Vůči roku 1649 se legislativní program zmenšil na třetinu, což vedlo k rostoucí nepopularitě parlamentu.²³² Potřebné reformy, po kterých volali armádní důstojníci, byly odkládány, což byl zřejmě hlavní důvod,²³³ pro který se Oliver Cromwell rozhodl s podporou armády parlament rozpustit.²³⁴ Dne 20. dubna 1653 tak independentská armáda rozehnala vlastní independentský parlament.²³⁵ Tento čin vyvolal všeobecné očekávání míru, neboť moc přešla od těch, kteří viděli válku jako nevyhnutelnou na armádní představitele, kteří byli ochotni jednat o míru, byť jej nechtěli za každou cenu.²³⁶ Po rozpuštění parlamentu přešla moc na prozatímní Státní radu, která měla vládnout ve spolupráci s Důstojnickou radou (Council of Officers).²³⁷

Po diskuzích v armádní radě nedošlo k vypsání nových voleb ani nastolení armádní vlády, nýbrž se Cromwell rozhodl sestavení specifického parlamentu, složeného ze představitelů puritánských náboženských obcí.²³⁸ I když toto řešení vyvolalo velká očekávání, mnozí čelní republikáni – mezi nimi třeba Henry Vane – v něm odmítlo zasednout.²³⁹ Pod armádním dohledem bylo vybráno 138 zbožných mužů, kteří se 4. července sešli ve Westminsteru jako nominovaný parlament.²⁴⁰ Jeho hlavním úkolem bylo zvolit novou Státní radu.²⁴¹ Vedle toho se poslanci věnovali finančním otázkám, vězeňské a chudinské problematice, podpoře školství a reformě církevní správy.²⁴² Za pět měsíců své existence přijal tento „parlament svatých“ přes 30 zákonů, které napomáhaly sjednocení Anglie,

²³¹ WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974, s. 305.

²³² HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 276.

²³³ Bohužel nelze dnes jednoznačně určit, proč byl Kusý parlament rozpuštěn, neboť Oliver Cromwell v době protektorátu nařídil zničit všechny dokumenty z této doby. HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 278.

²³⁴ Tamtéž, s. 278.

²³⁵ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 183.

²³⁶ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 132.

²³⁷ TUMIS, Stanislav. *Revoluce a válka (1640–1660)*. In KOVÁŘ, Martin - TUMIS, Stanislav. *Zrození velmoci. Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha 2007, s. 70,

²³⁸ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 185.

²³⁹ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 119.

²⁴⁰ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 185.

²⁴¹ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 279.

²⁴² TUMIS, Stanislav. *Revoluce a válka (1640–1660)*. In KOVÁŘ, Martin - TUMIS, Stanislav. *Zrození velmoci. Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha 2007, s. 72.

Irska a Skotska, slučovaly jednotlivé úřady a výrazně reformovaly právní systém.²⁴³

Již krátce před rozpuštěním Kusého parlamentu nastaly první kontakty mezi představiteli nizozemských provincií a anglickou diplomacií, které byly výsledkem politických bojů mezi stavovskou a oranžistickou stranu v rámci Generálních stavů.²⁴⁴ Nově zvolená anglická Státní rada byla svolná k zahájení mírových jednání, třebaže odmítla jejich konání na neutrální půdě a trvala na zahájení ve Westminsteru.²⁴⁵ Mírová politika získala podporu i v parlamentu, kde sice zasedali radikálové, co válku považovali za svatý boj s uctívači mamonu, ale většina si již přála rychlý mír.²⁴⁶

Vyjednáním míru pověřily Generální stavy dva zástupce provincie Holland (Nieupoort a Beverning), kteří patřili k stoupencům Jana de Witteho, a po jednom zástupci z provincií Zeeland (van de Perre) a Friesland (Jongstall), kteří byli stoupci rodu Oranžských.²⁴⁷ Parlament zmocnil k jednání tři umírněné presbyteriány v osobách plukovníka Johna Desborougha, sira Gilberta Pickeringa a Waltera Stricklanda, které doplnil Cromwellův důvěrník Thomas Harrison.²⁴⁸ Původní anglické podmínky²⁴⁹ se ukázaly nepřijatelnými, což jednání na čas zastavilo.²⁵⁰ Angličané usilovali o mír, který by jim zaručil bezpečnost obchodních tras a zároveň podpořil republikánskou formu vlády ve Spojených provinciích, zatímco Nizozemci by nejraději dosáhli obnovení stavu před přijetím Zákona o plavbě.²⁵¹

Posun v jednáních byl umožněn po červencové Trompově smrti, neboť novým námořním velitelem Holandska se stal Jacob van Wassenaer, který započal

²⁴³ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 280.

²⁴⁴ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 106, 112-113.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 119.

²⁴⁶ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 282.

²⁴⁷ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 121-122.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 136.

²⁴⁹ Angličané požadovali válečné reparace, odvolání Van Trompa a zabezpečení nizozemských přístavů anglickým námořnictvem. Tamtéž, s. 134.

²⁵⁰ Blíže viz Tamtéž, s. 134-139.

²⁵¹ Tamtéž, s. 135.

s nezbytnou změnou námořní strategie a výraznou obměnou důstojnického sboru, odkud mizeli oranžisté.²⁵² Ovládnutí admirality Holandska bylo zlomem ve frakčním boji uvnitř nizozemské politiky, neboť po něm došlo k podobným změnám i v dalších stavovských úřadech, což umožnilo prosadit kompromisní vyjednávací linii na půdě Generálních stavů.²⁵³ Ve stejné době docházelo k změnám v londýnském parlamentu, který začal být stále více ovládan radikály.²⁵⁴ V prosinci vypukla otevřená krize, když členové protestantské sekty páté monarchie začali útočit přímo na Cromwella.²⁵⁵ Ráno 12. prosince se tak na nátlak armády sešla umírněná část poslanců a odhlasovala rozpuštění parlamentu.²⁵⁶

Ve stejné době sílil v důstojnické radě vliv Johna Lamberta, který se stal po Iretonově smrti²⁵⁷ patrně nejvýznamnějším generálem po Cromwellovi a obecně byl konzervativnější.²⁵⁸ Právě na Lambertův návrh byl vytvořen úřad lorda protektora Anglie, který byl doživotně svěřen Cromwellovi.²⁵⁹ Dne 16. prosince 1653 se tak republika změnila na protektorát.²⁶⁰ Podstatné pravomoci měl protektor sdílet se Státní radou, jejíž členy měl ale sám jmenovat.²⁶¹ Až do roku 1657 zasedali ve Státní radě 4 důstojníci²⁶² proti 8 civilistům, později se počet důstojníků navýšil na 7.²⁶³ Tím se zlepšily vyhlídky na rychlé uzavření míru, neboť moc se prakticky soustředila do rukou Olivera Cromwella, jehož nizozemští vyslanci vnímali jako nakloněného Nizozemcům.²⁶⁴ Když pak Generální stavy přiměly dánského krále navrátit Angličanům zboží, které zabavil

²⁵² Tamtéž, s. 153-154.

²⁵³ Tamtéž, s. 155-158.

²⁵⁴ KOVÁŘ, Martin. Stuartovská Anglie, Praha 2001, s. 187.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 187.

²⁵⁶ PINCUS, Steven. Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658, Cambridge 1996, s. 167.

²⁵⁷ Henry Ireton, Cromwellův zeť, padl koncem roku 1651 v Irsku. BARNARD, Toby. The English Republic, 1649-1660, London 1997, s. 35.

²⁵⁸ BARNARD, Toby. The English Republic, 1649-1660, London 1997, s. 35.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 36.

²⁶⁰ KOVÁŘ, Martin. Stuartovská Anglie, Praha 2001, s. 188.

²⁶¹ BARNARD, Toby. The English Republic, 1649-1660, London 1997, s. 36.

²⁶² Kromě samotného Cromwella a Johna Lamberta v ní zasedli ještě John Desborough a Charles Fleetwood. KOVÁŘ, Martin. Stuartovská Anglie, Praha 2001, s. 188.

²⁶³ KOVÁŘ, Martin. Stuartovská Anglie, Praha 2001, s. 188.

²⁶⁴ PINCUS, Steven. Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658, Cambridge 1996, s. 168.

jejich lodím na Baltu, jednání neblokovala žádná překážka.²⁶⁵ Anglické vítězství bylo tehdy jasné, ačkoliv reformy nizozemské admirality mohly v delší perspektivě výsledky vyrovnat.²⁶⁶ Mír byl podepsán ve Westminsteru 5. dubna 1654, ale pozornost Státní rady tehdy poutal více konflikt Francie a Španělska.²⁶⁷

I když se nizozemští zástupci pokusili dosáhnout odvolání zákonů z let 1650 a 1651, které ohrožovaly nizozemský obchod, nakonec ustoupili, ale odmítli vypovědět svou obchodní smlouvu s Dánskem, kterou Angličané kritizovali.²⁶⁸ V rámci jednání Nizozemci dále uznali legitimitu protektorátu a slíbili ukončit obchodování s rojalistickými piráty.²⁶⁹ Angličané oplátkou ustoupili od svých nejradikálnějších požadavků²⁷⁰ a rozsáhlý seznam se zredukoval na požadavek stahování vlajky nizozemských lodí při salutování anglickým, čímž se uznala námořní dominance Anglie.²⁷¹ Nemuseli však přistoupit na žádné změkčení Zákona o plavbě, který se tak mohl stát základem pro silně merkantilistickou koncepci obchodu.²⁷² K řešení problému reparací byla ustanovena dvoustranná komise, co měla vyčíslit odškodnění za vzájemné ztráty na obchodním loďstvu.²⁷³ Sporné nároky v jihovýchodní Asii sice smlouva nevyřešila, ale ponechala je volné soutěži obou východoindických společností.²⁷⁴ Všechny ekonomické spory mezi oběma republikami měly být napříště řešeny arbitráží.²⁷⁵ Mír naopak zaručil práva rybolovu pro Nizozemce u anglického pobřeží, stejně jako zakázal vzájemná omezení obchodu.²⁷⁶ I když se všeobecně uznávalo, že Angličané válku vyhráli a potvrdili svou vyhlášenou suverenitu v okolních mořích, anglické loďstvo neudělalo prakticky nic k podpoře

²⁶⁵ Tamtéž, s. 180.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 86.

²⁶⁷ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*, Praha 2000, s. 113.

²⁶⁸ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 596.

²⁶⁹ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 263.

²⁷⁰ V prvotních vyjednávacích fázích vystupovali Angličané s požadavky omezení nizozemského loďstva na 40 lodí, plátek za práva rybolovu od jednotlivých provincií a přiznání stejných obchodních výsad pro anglické obchodníky na Baltu, jaké Dánsko zaručilo Nizozemcům. PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 181.

²⁷¹ Tamtéž, s. 181.

²⁷² BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 603.

²⁷³ Tamtéž, s. 601.

²⁷⁴ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 106.

²⁷⁵ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 191.

²⁷⁶ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 600.

obchodu.²⁷⁷ Výrazné změny tak mír nepřinesl a de facto potvrdil status quo, měl však výrazný symbolický dopad v uznání anglického námořního prvenství.²⁷⁸

Navzdory všeobecné úlevě z podepsání míru byla smlouva kritizována v obou zemích a Cromwell i de Witte byli obviňováni z prohrání míru.²⁷⁹ V Anglii smlouva zklamala stoupence unie i ty, kteří doufali ve společný postup proti katolickým zemím.²⁸⁰ Pobouření byli obchodníci z City, kteří se ani nedočkali slíbeného odškodnění za potopené či zajaté lodě.²⁸¹ Cromwell ale nevyjednával mír s ohledem na protestantskou solidaritu ani londýnské obchodníky, ale protože potřeboval prolomit anglickou izolaci v Evropě a obnovit zdecimované námořnictvo.²⁸² V průběhu let 1654 a 1656 se několikrát pokusil navázat na plány Kusého parlamentu o unii obou zemí, ale nenašel pro ně u Generálních stavů podporu.²⁸³

Mírem se uzavřela jedna fáze anglické zahraniční politiky v době mezivládí – raději než se vyhraňovat proti Nizozemí se Anglie rozhodla s ním spolupracovat.²⁸⁴ Průběh války byl v Evropě celkem záhy zapomenut, ale signalizoval příchod nového typu války, která může povstat z obchodního soupeření.²⁸⁵ Vzdor tomu, že právě obchodní spory vystupňovaly situaci až k válce, po jejím skončení zavládly běžné obchodní vztahy.²⁸⁶

²⁷⁷ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 171.

²⁷⁸ TUMIS, Stanislav. *Revoluce a válka (1640–1660)*. In KOVÁŘ, Martin - TUMIS, Stanislav. *Zrození velmoci. Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha 2007, s. 69.

²⁷⁹ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 170.

²⁸⁰ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 263.

²⁸¹ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 71.

²⁸² HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 291.

²⁸³ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 106.

²⁸⁴ PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 191.

²⁸⁵ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 70-71.

²⁸⁶ LENG, Thomas. *Commercial Conflict and Regulation in the Discourse of Trade in Seventeenth-Century England*, *The Historical Journal*, 48, 4 (2005), s. 949.

4. Cromwellova politika a katolické mocnosti

Uzavřením westminsterského míru si Anglie otevřela cestu k aktivnější mezinárodní politice. Na domácí půdě byl v prosinci 1653, nedlouho po podepsání míru, rozpuštěn parlament a Státní rada měla poprvé volné pole při stanovení dalšího směřování zahraniční politiky.²⁸⁷ Období mezi prvním a druhým protektorátním parlamentem bylo dobou několika zásadních změn v anglické zahraniční politice, mezi lety 1654 a 1657 došlo k uzavření aliance s Francií a válce se Španělskem. Státní rada se rozhodla pro kurz aktivní zahraniční politiky, která znamenala přímý vstup do probíhajících kontinentálních bojů a snahy o expanzi v zámoří. Předehrou aktivnější vnější politiky bylo ještě parlamentní vyhlášení ústavní unie čtyř národů na britských ostrovech s platností od 1. ledna 1654 a následné úsilí o prosazení obdobné úplné svrchovanosti parlamentu i nad zámořskými územími.²⁸⁸

Problematika vztahů nově ustanoveného protektorátu s katolickými mocnostmi Francií a Španělskem dominuje celému období od westminsterského míru do švédského útoku na Dánsko v roce 1658. Členové Státní rady si uvědomovali, že politická stabilita režimu i domácí reformy mohou být nejlépe zaručeny mírem, zároveň ale vnímaly obě katolické země jako neustálou hrozbu.²⁸⁹ Navíc se, prakticky okamžitě po uzavření míru s Nizozemím, pozornost Cromwella i členů Státní rady obrátila směrem ke Karibiku.²⁹⁰

V prvních měsících po vyhlášení protektorátu se Cromwell především snažil upevnit svou pozici, proto obchodníci v City obdržely potvrzeny všechna dosavadní privilegia a byly vypsané volby do parlamentu.²⁹¹ Volby do prvního protektorátního parlamentu v červenci 1654 byly prvními od roku 1640, přičemž armáda se pokoušela ovlivnit výsledky ve svůj prospěch, nicméně v řadě

²⁸⁷ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 287.

²⁸⁸ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 264.

²⁸⁹ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 291.

²⁹⁰ STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, The American Historical Review, 4, 2 (1899), s. 237.

²⁹¹ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 39, 43.

venkovských okresů nedokázala prosadit své stoupence.²⁹² Navzdory relativně konstruktivní atmosféře byly v parlamentu předkládány návrhy odebírající protektorovi velení armády, snižující státní příjmy či požadující církevní reformu, přičemž trpělivost Cromwella přetekla v okamžiku, kdy parlament začal projednávat návrh na redukci armády doplněný o roční omezení státních výdajů.²⁹³ Protektor tak parlament 22. ledna 1655 rozpustil, aniž přijal jediný jeho návrh.²⁹⁴

Cromwell byl stále více přesvědčen, že protestantská věc v Anglii i zahraničí čelí hrozbám ze všech stran a vnímal jednání parlamentu jako ohrožení puritánské revoluce, proto také jednal proti všem, kteří pochybovali o jeho vládě bez větších skrupulí, což je určující rys prvních dvou let jeho vlády.²⁹⁵ Roky 1655-1657 jsou tak dobou hlavního pronásledování nonkonformistických protestantských sekt, které byly vnímány jako hrozba puritánské jednotě a hromadně odcházejí do Nizozemí či severoamerických kolonií.²⁹⁶ V zahraniční politice se ale tyto obavy o osud protestantismu projeví opačnou snahou nalézt dohodu s katolickými státy.

4.1 Západní plán a válka se Španělskem

Napadením španělských kolonií roku 1655 si republika zneprátelila mocnost, která si přála udržovat korektní vztahy, a následující vyhlášení války, která vlivem své nepopularity v konečném důsledku přispěla až k pádu republikánského režimu, bývá označována za hlavní chybu Cromwellovy zahraniční politiky. Španělsko uznalo Anglickou republiku jako první stát, dříve než například Spojené provincie.²⁹⁷ I po rozeznání Kusého parlamentu se madridský dvůr pokoušel udržet dobré vztahy s Anglií, o čemž svědčí oficiální gratulace k rozpuštění parlamentu, se kterou se na sklonku roku 1654

²⁹² Tamtéž, s. 43.

²⁹³ Tamtéž, s. 46.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 47.

²⁹⁵ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*, Praha 2000, s. 136.

²⁹⁶ BARG, Michail. *Oliver Cromwell a jeho doba*, Praha 1957, s. 225.

²⁹⁷ GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 558.

k protektorovi dostavil španělský vyslanec Don Alonso Cardenas.²⁹⁸ Všechny projevy zdvořilosti vůči vládcům Anglie byly motivovány španělskou snahou využít anglickou námořní moc proti Francii a případně zabránit spojení Anglie s Nizozemím, které bylo v Madridu vnímáno jako potenciální hrozba.²⁹⁹ Ještě v lednu 1652 předložil Cardenas parlamentu plán společného útoku ve Flandrech, při němž by anglická armáda pomohla španělské dobýt Dunkirk, Gravelines a Calais, přičemž poslední zmíněné město by získala Anglie.³⁰⁰ Jednání o tomto plánu se vedla téměř rok do rozpuštění parlamentu, aniž by došla k výsledku.³⁰¹

Oliver Cromwell, třebaže byl v dané době již přesvědčeným stoupencem útoku na Španělsko, se rozhodl s jistou dávkou pokrytectví zahájit jednání s Cardenasem o vojenských operacích proti Francii.³⁰² Ve skutečnosti nebylo protektorovým cílem jakkoliv vojensky vystoupit proti mazarinovské Francii, s kterou naopak plánoval urovnání vztahů, nicméně právě vyjednávání se Španěly mu sloužilo k zlepšení vlastní vyjednávací pozice.³⁰³ Dlužno dodat, že tato licitace slavila úspěch, neboť Cardenas nabídl vojenskou spolupráci s možností zisku Calais, Mazarin navrhoval předání Dunkirku, třebaže návrh nakonec stáhl.³⁰⁴ Státní rada navenek debatovala, zda navázat spojení s Francií či Španělskem, ale dohoda s Filipem IV. byla vnímána jejími členy jako prakticky vyloučená.³⁰⁵ Pro získání důvěry Španělů a ukolébání jejich důvěry přes léto major Robert Sedgwick provedl nájezd na francouzskou Acadii.³⁰⁶

Souběžně s přípravou výpravy vyjednávali Cromwell a Thurloe s Cardenasem podmínky pomoci, přičemž španělská vláda nedokázala zaručit

²⁹⁸ Součástí audience byla i žádost o navrácení půl milionu liber ve stříbře, které byly zabaveny lodi mylně považované za Nizozemskou v nedávné válce a uloženy posléze v Toweru do objasnění původu. BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 280-281.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 281.

³⁰⁰ GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, The English Historical Review, 11, 43 (1896), s. 480.

³⁰¹ Tamtéž, s. 480-489.

³⁰² STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, The American Historical Review, 4, 2 (1899), s. 232.

³⁰³ Tamtéž, s. 228-229.

³⁰⁴ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, Political Science Quarterly, 16, 4 (1901), s. 605.

³⁰⁵ STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, The American Historical Review, 4, 2 (1899), s. 228.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 229.

požadované subsidie,³⁰⁷ ani nesouhlasila s alternativním řešením v podobě předání Dunkirku do anglických rukou.³⁰⁸ Kromě tvrdých podmínek vojenské pomoci předložil Cromwell záměrně nepřijatelné požadavky v podobě vyjmutí anglických obchodníků z působnosti inkvizice a práva volného obchodu ve španělských koloniích.³⁰⁹ Cílem těchto podmínek bylo zdržovat jednání³¹⁰ do doby dokončení příprav útoku na Španělsko a připravit půdu pro jeho odůvodnění.³¹¹

Ačkoliv jednání se Španělskem probíhala ještě na podzim 1654, souběžně s nimi vrcholily válečné přípravy, i když síly připravované k nasazení v Karibiku byly před Cardenasem vydávány za expediční sbor do Flander.³¹² Již říjnu 1654 vyplula flotila pod vedením Roberta Blakea do Středomoří, kde měla v okamžiku vyhlášení války blokovat španělské loďstvo.³¹³

Cílem výpravy bylo získat koloniální zázemí v Karibiku. Její plán se zrodil na půdě Státní rady, která ale v názoru na útok nebyla jednotná,³¹⁴ neboť byl její částí považován za příliš nákladný a riskantní podnik.³¹⁵ Většina Státní rady ale nehleděla na rizika a tímto utajovaným útokem plánovala zajistit anglickou kontrolu nad přílivem cenných kovů ze španělských kolonií do Evropy,³¹⁶ posílit své pozice na americkém kontinentu a zejména využít tažení proti Španělsku k posílení svého domácího postavení, obdobně jako tažení do

³⁰⁷ Španělský vyslanec dostal nabídku 30 lodí a 20 000 mužů vyslaných do Flander za 1 200 000 liber, nicméně vláda v Madridu odmítala dát více než 300 000, za což Cromwell nabídl jen lodě a to pouze k blokádám přístavů. BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 283.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 283-286.

³⁰⁹ Vyjmutí anglických obchodníků z působnosti inkvizice bylo nakonec dosaženo v anglo-španělské obchodní smlouvě roku 1668. PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, The Journal of Modern History, 22, 2 (1950), s. 108.

³¹⁰ Svědčí o tom i skutečnost, že ještě v květnu 1655 byl do Anglie vyslán guvernér Dunkirku de Leda se španělským souhlasem s původním požadavkem válečných subsidií. Byly mu však předloženy i další podmínky, na které nemohl přistoupit. BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 291.

³¹¹ Tamtéž, s. 289.

³¹² Tamtéž, s. 287.

³¹³ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, The Journal of Modern History, 22, 2 (1950), s. 107.

³¹⁴ Opozici proti plánu výpravy vedl John Lambert. COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*, Praha 2000, s. 138.

³¹⁵ Tamtéž, s. 138.

³¹⁶ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, The Journal of Modern History, 22, 2 (1950), s. 107.

Irska v roce 1649 zvýšilo prestiž Kusého parlamentu.³¹⁷ Armáda válku se Španělskem většinou podporovala, neboť se obávala invaze Karla Stuarta do Irska, která by proběhla s podporou španělských sil.³¹⁸ Útokem v Karibiku by mohla být odvedena pozornost Španělů od této znepokojivé možnosti. Se stejným cílem o anglo-španělskou konfrontaci usiloval i kardinál Mazarin, protože by se tím odvedla část španělských sil, zejména námořních, od bojů ve Flandrech i Pyrenejích.³¹⁹ Pro protektora se pak mělo jednat i první samostatnou zahraničněpolitickou iniciativu, nicméně otázka, zda u něj při podpoře výpravy převážily motivy náboženské (protestantské tažení proti katolické velmoci), nebo ziskové (loupění španělského bohatství³²⁰), není jednoznačně určena.³²¹ Přikláním se k názoru, že tyto motivy od sebe nešlo oddělit a spíše se vzájemně podporovaly.

Cromwell osobně řídil přípravu výpravy, sám přichystal plán a vybral velitele, přičemž dbal více jejich loajality a zbožnosti než vojenských zkušeností.³²² Kromě určité části Státní rady byl při přípravě v kontaktu s představiteli koloniální správy v Severní Americe.³²³ Komplexní plán znali mimo okruh Státní rady pouze velitelé expedice, William Penn a Robert Venables, přičemž první měl vést útok na Hispaniole, druhý po výsadbě s loďstvem vyplnit Cartagenu případně zamířit do ústí řeky Orinoko.³²⁴ I když výprava do Karibiku působila jako záležitost malého významu, ve skutečnosti byla Státní radou považována za její hlavní aktivitu.³²⁵ Zápisy z jednání Státní

³¹⁷ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 270-271.

³¹⁸ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007., s. 252.

³¹⁹ STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, *The American Historical Review*, 4, 2 (1899), s. 238.

³²⁰ V instrukci Venablesovi Cromwell výslovně zdůrazňuje nutnost ovládnutí cest, po kterých španělské lodě vozí stříbro do Evropy. DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 284-285.

³²¹ Tamtéž, s. 268-269.

³²² Tamtéž, s. 273.

³²³ Tamtéž, s. 275.

³²⁴ STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, *The American Historical Review*, 4, 2 (1899), s. 243.

³²⁵ Tamtéž, s. 228.

rady ukazují, že po dobu Pennovy výpravy nebylo na její půdě diskutováno prakticky nic jiného, čímž bylo vládnutí prakticky paralyzováno.³²⁶

V prosinci 1654 nepříliš vybavená flotila³²⁷ vyplula, aniž došlo k formálnímu vyhlášení války, když Venables doplnil stále nedostačující posádku londýnskými vězni.³²⁸ Případné opravy lodí a doplňování zásob byly domluveny v portugalských přístavech.³²⁹ Vzдор utajování cíle Pennovy plavby se během tažení španělská vláda zřejmě dovtípila pravého směru a stihla varovat své guvernéry pře útokem i vyzbrojit flotilu v Cádizu.³³⁰

Aktivita španělských místodržících však nebyly hlavní příčinou neúspěchu výpravy. Již od počátku výpravu provázela vysoká míra korupce a zpronevěry,³³¹ které měly souvislost se špatnou výbavou a nedostatečnými zásobami, které si, spolu s nemocemi, vyžádaly 50% úmrtnost posádky již během plavby.³³² Situaci nepomáhala špatná morálka posádky ani spory mezi Pennem a Venablesem, kteří se nedokázali shodnout na základní strategii.³³³ Není překvapením, že útok na Santo Domingo skončil fiaskem, při kterém byl pobit celý výsadek. Penn a Venables pozdrželi zprávy o porážce a se zbytky expedice zamířili na Jamajku, kde slavili úspěch jejím dobytím.³³⁴ Po jejím dobytí byly podniknuty neúspěšné pokusy o vyplenění Carthageny a dobytí Santiaga de Cuba. Pennův nástupce viceadmirál Goodson připravoval plány na obsazení Havany, nicméně ani tato snaha nebyla korunována úspěchem.³³⁵

³²⁶ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 293.

³²⁷ Celkově čítala 38 lodí, 1 200 námořníků a 3 000 vojáků. DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 278.

³²⁸ Tamtéž, s. 278, 283.

³²⁹ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 296.

³³⁰ Tamtéž, s. 290.

³³¹ Velkou část kontraktů získali členové výboru pro obchod, kteří na výpravě vydělali nemalé jmění, většinou aniž splnili nasmlouvané kontrakty. Příkladem budiž Martin Noell, který zinkasoval finance za několik zakázek na dodávky proviantu, ale nedodal nic. DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 288.

³³² Tamtéž, s. 285-288.

³³³ Tamtéž, s. 287.

³³⁴ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 291.

³³⁵ STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, The American Historical Review, 4, 2 (1899), s. 243.

Zisk byl vnímán jako spíše bezcenný v porovnání s ambiciózními plány na uchvácení hlavních karibských kolonií Španělska.³³⁶ I když mohla Jamajka za určitých okolností sloužit k blokadě španělských cest, ve skutečnosti byl problém vůbec zřídít životaschopnou osadu.³³⁷ Cromwell uvažoval o osídlení Jamajky osadníky z Nové Anglie, ale plán nebyl realizován.³³⁸ S ohledem na dlouhé přípravy a vynaložené náklady rozhodně nebyl přílišný důvod ke spokojenosti, navíc si útokem na španělské državy Cromwell výrazně popudil londýnské obchodní kruhy.³³⁹ Veřejné pobouření nad neúspěchem výpravy nakonec vedlo k tomu, že Penn a Venables budou po zářijovém návratu do vlasti vyslýcháni Státní radou a poté uvězněni v Toweru.³⁴⁰

Po útoku v Karibiku Španělé uvalili embargo na dovoz anglického zboží, čímž Anglie ztratila v krátké době další velký trh ve prospěch Nizozemců.³⁴¹ Dle mínění Státní rady měla však válka vést k zmírnění španělské obchodní politiky vůči Anglii a ztráty způsobené dočasným uzavřením trhů kompenzovat zajímáním španělských lodí.³⁴² Především Cromwell věřil, že válka přinese do anglické pokladny španělské stříbro, které vyřeší finanční problémy vlády.³⁴³ Část obchodních kruhů, spojených s vládou, pak doufala, že ukořistěním španělských zásob vyřeší problém spočívající v hledání vhodného zboží na obchodní výměnu s Orientem a zároveň válkou zabezpečí i své obchodní pozice v Karibiku.³⁴⁴ Tyto naděje však vyplývaly z nepochopení španělského obchodu, který z velké části obstarávali Nizozemci, jejichž lodě se Angličané nedávným westminsterským mírem zavázali nezajímat.³⁴⁵

³³⁶ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 288.

³³⁷ Tamtéž, s. 295.

³³⁸ STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, The American Historical Review, 4, 2 (1899), s. 230.

³³⁹ Tamtéž, s. 244.

³⁴⁰ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*, Praha 2000, s. 140.

³⁴¹ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 293.

³⁴² Tamtéž, s. 294.

³⁴³ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, The Journal of Modern History, 22, 2 (1950), s. 108.

³⁴⁴ FARNELL, J. E. *The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community*, The Economic History Review, 16, 3 (1964), s. 453.

³⁴⁵ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 295.

Aniž by měl zprávy o průběhu tažení, informoval lord protektor 22. června veřejnost o úspěchu výpravy.³⁴⁶ Poté, co v červenci dorazily do Londýna zprávy o fiasku výpravy,³⁴⁷ bránil návratu flotily do Anglie, neboť se obával, že by zveřejnění fiaska mohlo být pro režim nebezpečné a mohlo by podnítit radikály.³⁴⁸ Po neúspěchu stál Cromwell před volbou, zda se pokoušet o mír (s mizivou šancí na udržení chabých zisků), pokračovat v koloniální válce, nebo rozšířit boje do Evropy. Proti vůli velké části Státní rady si vybral poslední možnost.³⁴⁹ K rozvíjení válečných aktivit však bylo zapotřebí finančních prostředků,³⁵⁰ kvůli kterým se protektor rozhodl svolat parlament. Před zahájením zasedání se Státní rada potýkala s nedostatkem hotovosti a musela zastavením výplat armádě snížit výdaje na 120 000 liber, aby předešla bankrotu.³⁵¹ I když cílem výpravy bylo zvýšit prestiž Anglie v Evropě, vedla zatím pouze k narůstajícím problémům doma.³⁵²

Dne 17. září 1656 se ve Westminsteru sešel druhý protektorátní parlament, který měl dosavadní vládě dodat potřebné finance i legitimitu.³⁵³ Pro udržení loajality poslanců provedla Státní rada čistku³⁵⁴ ještě před zahájením zasedání tím, že některým zvoleným poslancům odmítla vydat potvrzení o zvolení.³⁵⁵ Jeho agendě dominovala zahraniční politika, Cromwell se v zahajovací řeči věnoval válce se Španělskem, která byla vylíčena jako úspěšná.³⁵⁶ Opakované zprávy o úspěších koloniální výpravy přispěly k tomu, že 1. 10. 1656 parlament odhlasoval válku se Španělskem. Den poté zveřejnil Thuroloe zprávu (tentokrát již pravdivou) o vítězství admirála Blakea a Richarda Staynera nad španělskou

³⁴⁶ Tamtéž, s. 291.

³⁴⁷ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 194.

³⁴⁸ DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006, s. 286.

³⁴⁹ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 5, 4 (1973), s. 297.

³⁵⁰ Za rok 1654 byl deficit 300 000 liber a dluh republiky přesáhl 1 600 000 liber, což bylo více než roční příjmy státu. HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 292.

³⁵¹ Tamtéž, s. 293.

³⁵² Tamtéž, s. 290.

³⁵³ SELTENREICH, Radim – KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva*, II. vydání, Praha 2011, s. 114-115.

³⁵⁴ Na radu generálů bylo vyloučeno 93 poslanců, dalších 60 se pak rozhodlo jednání neúčastnit. BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 57.

³⁵⁵ SELTENREICH, Radim – KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva*, II. vydání, Praha 2011, s. 115.

³⁵⁶ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 249.

atlantickou flotilou, kdy ukořistili převážené stříbro.³⁵⁷ Navzdory válečnému nadšení, které zprávy o úspěších námořnictva dočasně probudily, byla ochota parlamentu poskytnout prostředky na další válečné operace mizivá.³⁵⁸ Cílem šíření a dávkování dobrých zvěstí o průběhu války bylo získat na svou stranu alespoň část veřejného mínění, které bylo zaměřené spíše proti válce, neboť španělský obchod byl pro Anglii důležitý³⁵⁹ a jeho narušení válkou začalo přinášet vážně dopady.³⁶⁰ Třebaže námořní výdaje byly v roce 1655 zvýšeny o 500 000 liber, zajímání obchodních lodí Španěly se nedařilo zabránit³⁶¹ a od napadení Jamajky ztratila anglická obchodní flotila následkem španělských útoků odhadem 1 200–1 800 lodí.³⁶²

Parlament za těchto okolností nejevil přílišné nadšení pro uvolnění prostředků na vedení války a za uvolnění financí požadoval výrazné domácí ústupky.³⁶³ Ve své petici původně požadoval pokles běžných výdajů na armádu a námořnictvo z 600 000 liber na 350 000, tedy téměř o polovinu.³⁶⁴ Souhlas se zachováním armádních výdajů na původní výši a vypsání nových daní podmiňoval parlament domácími ústupky. V prosinci 1656 tak došlo k zrušení feudálních výsad a lenní držba se proměnila v soukromé vlastnictví.³⁶⁵ Výsledkem jednání mezi civilní složkou Státní rady³⁶⁶ a presbyteriánskou částí parlamentu bylo odvolání miličnického zákona³⁶⁷ dne 29. ledna 1657 výměnou za vypsání daní ve výši 400 000 liber.³⁶⁸ Tímto krokem došlo de facto k ukončení vojenské vlády v Anglii, ale zároveň se rozpadla dosavadní jednota Státní rady,

³⁵⁷ Tamtéž, s. 250.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 250.

³⁵⁹ Byl založen na vývozu látek, ryb a kovových výrobků, naopak ze Španělska se do Anglie dovážela vlna a víno. PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 109.

³⁶⁰ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 5, 4 (1973), s. 295.

³⁶¹ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 311.

³⁶² FARNELL, J. E. *The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community*, *The Economic History Review*, 16, 3 (1964), s. 453.

³⁶³ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 253.

³⁶⁴ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 311.

³⁶⁵ BARG, Michail. *Oliver Cromwell a jeho doba*, Praha 1957, s. 227.

³⁶⁶ Představiteli civilní části byli Broghill, Thurloe a Whitelock.

³⁶⁷ Miličnický zákon zaváděl samostatnou vládu generálmajorů v provinciích, kteří byli nadáni prakticky diktátorskými pravomocemi a zodpovědní pouze protektorovi.

³⁶⁸ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 253.

kteřá byla pro řízení zahraniční politiky nezbytná.³⁶⁹ Rozpory se ještě více prohloubily, když část parlamentu proti vůli armády 23. února nabídla Cromwellovi královskou korunu.³⁷⁰ Válka se Španělskem se od té doby stala záležitostí jedné části rady, což její nepopularitu ještě zvýšilo.³⁷¹ Po této nabídce debatoval parlament o znění nové ústavy, a když Cromwell v dubnu nabízenou korunu odmítl, parlament návrh předložil znovu společně s vypsáním nových daní.³⁷² Uprostřed debat o nové ústavě souhlasil také s rozšířením války se Španělskem a v březnu formálně schválil uzavření vojenské aliance s Francií.³⁷³ Ústavní diskuze vyvrcholily přijetím tzv. Ponížené petice a rady 25. května 1657, kterou došlo k posílení parlamentní moci, ale i Cromwellova osobního vlivu.³⁷⁴ Odpůrci přijetí královského titulu, vedeni generálem Lambertem, následně opustili Státní radu, která se stala takřka výlučně civilním orgánem.³⁷⁵

Po zasedání parlamentu všechny naděje na pokračování války v Novém světě zmizely, Anglie se nyní musela soustředit na boje ve Flandrech a neměla prostředky na vojenské operace v Americe.³⁷⁶ Víra části Státní rady, že válka se Španělskem posílí její pozici, tak byla mylná. Způsobila naopak závažný rozkol ve Státní radě i mimořádnou nepopularitu vlády, navíc zhoršila vztahy s Nizozemím.³⁷⁷ Z ekonomického hlediska byla válka katastrofou.³⁷⁸ Angličtí obchodníci ztratili španělský trh ve prospěch Nizozemců a řada jejich lodí byla zajata, což mělo obojí nepříznivý vliv na jejich situaci.³⁷⁹ V roce 1659 již bylo

³⁶⁹ Tamtéž, s. 254.

³⁷⁰ Jednalo se o poměr hlasů 123:60. BARG, Michail. *Oliver Cromwell a jeho doba*, Praha 1957, s. 235.

³⁷¹ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 254.

³⁷² BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 60.

³⁷³ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 255.

³⁷⁴ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 62.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 53.

³⁷⁶ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 311.

³⁷⁷ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 107, 116.

³⁷⁸ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 292.

³⁷⁹ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 113.

celé obchodní společenství proti válce³⁸⁰ a jejich odpor byl jednou z významných příčin nízké popularity protektorátu, který přispěl k jeho pádu.³⁸¹

4.2 Commonwealth spojencem Francie

Ačkoliv mezi Anglií a Francií panoval po popravě krále válečný stav, skutečnou tendencí anglické zahraniční politiky od westminsterského míru do Cromwellovy smrti bylo sblížování s Francií.³⁸² Po popravě Karla I. odešli členové anglické královské rodiny do Francie, kde byli přijati s královskými poctami a finančně podporováni ve snahách o znovuzískání trůnu.³⁸³ Ozbrojené střety mezi Francií a Anglií probíhaly již od vyhlášení Commonwealthu, nicméně se nejednalo o příliš intenzivní konflikt.³⁸⁴ Jeho příčinou byla dílem ekonomická rivalita, ale zejména francouzská podpora rojalistů, kteří si se svolením Francouzů zřídili v Dunkirku svou admiraltu, odkud útočili na anglické lodě.³⁸⁵ Vzájemné střety se omezily na příležitostné námezdní zajímání lodí formou kaperských listů (*Letter de marque*), které obě strany pirátům vydávaly od prosince 1649.³⁸⁶

Změna v anglo-francouzských vztazích nastala až s příchodem roku 1652, kdy Španělé vytáhli do francouzské části Flander a v dubnu začali obléhat Dunkirk a Gravelines.³⁸⁷ Válka mezi Francií a Španělskem poskytla republice příležitost vstupovat do evropských bojů.³⁸⁸ K podpoře vojsk ve Flandrech, ale i vyzbrojování prince de Condé potřebovali Španělé volný průjezd kanálem a Doverskou úžinou, kterému Francie sama nebyla schopna zabránit, což dávalo

³⁸⁰ Již od jejího vyhlášení psali čelní londýnští obchodníci petice proti válce. Tamtéž, s. 113.

³⁸¹ FARNELL, J. E. *The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community*, The Economic History Review, 16, 3 (1964), s. 454.

³⁸² BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 279.

³⁸³ SCHULTZ, Uwe. *Vládce z Versailles: Ludvík XIV. a jeho doba*, Plzeň 2008, s. 38.

³⁸⁴ GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, The English Historical Review, 11, 43 (1896), s. 479.

³⁸⁵ GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, The Historical Journal, 30, 3 (1987), s. 558-559.

³⁸⁶ GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, The Historical Journal, 30, 3 (1987), s. 563.

³⁸⁷ GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, The English Historical Review, 11, 43 (1896), s. 505.

³⁸⁸ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, The Journal of Modern History, 22, 2 (1950), s. 109.

Anglii strategický význam pro obě strany.³⁸⁹ Mazarin doufal, že ve válce se Španělskem získá podporu Anglie, proto diplomaticky uznal počátkem roku 1652 republikánský režim a zároveň s ním vstoupil do jednání s cílem zastavit zajímání francouzských lodí a eliminovat tak námořní hrozbu.³⁹⁰ Ve snaze získat pomoc anglického loďstva, které by blokovalo posilování španělských vojsk ve Flandrech, vyslal Mazarin guvernéra Dunkirku Estradese s nabídkou předání Dunkirku do anglických rukou výměnou za pomoc ve válce.³⁹¹ Cílem této nabídky bylo udržet Dunkirk mimo dosah Španělska a zároveň zachránit obleženou pevnost Gravelines, vedlejším výsledkem by navíc bylo i ukončení námořní války a využití anglických lodí proti Španělům.³⁹² Než aby Mazarin usiloval o budování silného námořnictva, pokoušel se získat anglickou námořní moc, která by umožnila srazit Španělsko na koleno zadržováním posil do Flander i lodí převážejících stříbro z Jižní Ameriky.³⁹³

Z plánovaného předání přístavu výměnou za vojenskou pomoc nakonec sešlo, neboť Mazarin nakonec nebyl ochoten zaplatit tak vysokou cenu pouze za anglickou námořní pomoc a slib neutrality a svou nabídku stáhl.³⁹⁴ Svou roli sehrálo i vypuknutí anglo-nizozemské války.³⁹⁵ Novou francouzskou politikou se stalo opatrné podněcování Anglie k útoku na španělské kolonie, což by mohlo odlehčit španělskému tlaku ve Flandrech.³⁹⁶ Odmítnutí předat Dunkirk, na jehož převzetí Státní rada zahájila přípravy, poškodilo obraz Francie v Anglii a samotný Mazarin byl od té doby vnímán jako nečestný intrikán.³⁹⁷ V roce 1652 tak byla coby anglická odvěta zničena francouzská flotila vyslaná s posilami do Dunkirku loďstvem pod vedením Roberta Blakea, Dunkirk se poté vzdal španělským vojskům a ta se přesunula obléhat Calais.³⁹⁸ Je pravděpodobné, že

³⁸⁹ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 280.

³⁹⁰ GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, The English Historical Review, 11, 43 (1896), s. 506.

³⁹¹ Tamtéž, s. 503.

³⁹² Tamtéž, s. 507-508.

³⁹³ SCHULZT, Uwe. *Vládce z Versailles: Ludvík XIV. a jeho doba*, Plzeň 2008, s. 98.

³⁹⁴ GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, The English Historical Review, 11, 43 (1896), s. 509.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 506.

³⁹⁶ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 282.

³⁹⁷ GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, The English Historical Review, 11, 43 (1896), s. 509.

³⁹⁸ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 280.

bez anglické intervence by Dunkirk vydržel déle, ale francouzské loďstvo nemělo sílu zabránit zničení své flotily, stejně jako nemohli Španělé zabránit zajímání lodí vezoucích výzbroj armádě prince de Condé.³⁹⁹

Vzájemné zajímání lodí mělo pro francouzský obchod ničivé dopady, zatímco na Anglii byl jeho vliv mizivý, proto ještě před vypuknutím války s Nizozemím v roce 1652 vyslal kardinál Mazarin do Londýna Antoina de Bordeaux-Neufville jako zvláštního vyslance k jednáním o ukončení námořní války, ale jeho mise neuspěla.⁴⁰⁰ Zatímco Cromwell neprojevoval zájem o jednání s Mazarinovým emisarem, ale ve stejné době navázal kontakt s rebelujícími hugenoty a ochotně přijímal rytíře de la Rivière, vyslance prince de Condé.⁴⁰¹ Princ de Condé, poté, co neuspěl ve snaze získat podporu ze strany Španělka, se obrátil na Cromwella s žádostí⁴⁰² o pomoc protestantům.⁴⁰³ Navzdory dlouhým vyjednáváním nakonec nebyla francouzským hugenotům z Anglie poskytnuta žádná podpora, Cromwell sice hovořil o podpoře protestantů v Evropě, ale šlo pouze o proklamace.⁴⁰⁴ Tato jednání, i když nepřinesla žádný výsledek, podnítila kardinála Mazarina aktivně usilovat o užší spojení s Francií, které by zabránilo možné podpoře hugenotům⁴⁰⁵ a zároveň by mohlo Francii pomoci ve válce se Španělskem. S tímto úkolem byl do Anglie v dubnu 1654 jmenován nový vyslanec, baron de Baas, s oficiální instrukcí jednat o vojenské alianci.⁴⁰⁶ Jednání zahájil Mazarin navzdory tomu, že u dvora byli noví vládci Anglie všeobecně nenáviděni a veřejná opozice proti jednání sahala až do královské rodiny.⁴⁰⁷

³⁹⁹ Tamtéž, s. 280.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 281.

⁴⁰¹ Tamtéž, s. 282.

⁴⁰² Condého emisar požádal o pomoc ve výši 100 000 liber, 10 000 pěšců a 2 000 jezdců. Cromwell byl ochoten poskytnout 40 000 pěšců, 12 000 jezdců a velet jim osobně, pokud by mu Condé zaručil, že změní Francii na republiku po anglickém vzoru, což byla nepřijatelná podmínka. GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, *The English Historical Review*, 11, 43 (1896), s. 479.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 479.

⁴⁰⁴ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 291.

⁴⁰⁵ V Mazarinově korespondenci se hovoří o obavách z anglické invaze do La Rochelle či napadení Calais ve spolupráci se Španělskem. BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 5, 4 (1973), s. 282.

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 282.

⁴⁰⁷ SCHULTZ, Uwe. *Vládce z Versailles: Ludvík XIV. a jeho doba*, Plzeň 2008, s. 38.

Nová jednání s Anglií, která byla vedena od léta 1654, se zaměřovala v první řadě na ukončení vzájemné námořní války a sjednání obchodní smlouvy, která měla být předehrou pro budoucí alianci.⁴⁰⁸ Po dílčích úspěších, jakými byla dohoda o arbitráži k vyčíslení vzájemného odškodnění,⁴⁰⁹ se jednání nečekaně zadrhla hned na počátku, když Cromwell žádal v nové smlouvě formální uznání Anglie jako ochránce francouzských protestantů, o čemž francouzští vyslanci Bordeaux a de Baas odmítli vůbec jednat.⁴¹⁰ Nevyhlášeného válečného stavu využil v Severní Americe generál Robert Sedgwick, který vyplul⁴¹¹ v červnu 1654 proti francouzským osadám v Novém Skotsku, které obsadil⁴¹² a připojil k Anglii.⁴¹³ Francouzský vyslanec Bordeaux formálně protestoval, ale Mazarin se rozhodl anexi Acadie⁴¹⁴ ignorovat, neboť nechtěl ohrozit vyjednávání s Anglií.⁴¹⁵ Posun ve vyjednávání dlouho blokoval Cromwellův požadavek na záruky vůči hugenotům, které by Anglie garantovala, od nichž ustoupil teprve následkem embarga uvaleného Španělskem, což odblokovalo jednání.⁴¹⁶

V dubnu 1655 došli vyjednaváči ke shodě nad obchodní smlouvou, která by ukončila i námořní válku, aniž by se věnovala otázce hugenotů, ale její ratifikace byla v Anglii odkládána.⁴¹⁷ Svůj vliv na to měly události v Piemontu, kde jednotky vévody savojského, bojující na francouzské straně v Itálii, zmasakrovaly tamní protestanty,⁴¹⁸ což velmi pobouřilo anglické veřejné mínění.⁴¹⁹ V reakci na tento čin vyhlásila Státní rada 14. květen dnem smutku a

⁴⁰⁸ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, Political Science Quarterly, 17, 1 (1902), s. 48.

⁴⁰⁹ Jako nestranný arbitr, který oběma stranám určí škody k úhradě, bylo určeno město Hamburk. Tamtéž, s. 48.

⁴¹⁰ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 289.

⁴¹¹ Flotila kotvila u pobřeží Massachusetts, původně byla vyslána k dobytí Nového Nizozemí, které před uzavřením míru s Nizozemci také obléhala.

⁴¹² Jednalo se zejména o pevnosti St. Johns, Port Royal a Penobscot. BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, Political Science Quarterly, 16, 4 (1901), s. 607.

⁴¹³ Tamtéž, s. 607.

⁴¹⁴ Acadia, Nové Skotsko, zůstala anglickým územím až do restaurace v roce 1660, kde bylo navraceno Francii. Tamtéž, s. 607.

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 607.

⁴¹⁶ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, The Journal of Modern History, 22, 2 (1950), s. 111.

⁴¹⁷ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 292.

⁴¹⁸ Jednalo se o zhruba tři stovky valdenských (vaudois), žijících v uzavřených alpských údolích severně od Turínia. COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*, Praha 2000, s. 134.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 134.

ponížení a vypsala veřejnou sbírku na pomoc protestantům.⁴²⁰ Obdařen penězi ze sbírky byl do Savojska vyslán George Downing s cílem získat záruky pro protestanty, přičemž se cestou měl zastavit v Paříži a jednat i s Mazarinem.⁴²¹ V takové situaci bylo nemyslitelné podepsat dohodu s Francií, ale jako gesto dobré vůle Cromwell v červnu 1655 stáhl všechny kaperské listy vůči Francii, po recipročním gestu ze strany Francie válka de facto skončila.⁴²² Jednání o užší spolupráci s Francií se poté prakticky zastavila, neboť pozornost Cromwella a Státní rady plně zaměřovala západní plán na útok v Karibiku.

Státní rada, kterou následkem roztržky kvůli nabídce královské koruny Cromwellovi ovládala nyní civilní část, se rozhodla pro spojenectví s Francií ve snaze vyhnout se možné mezinárodní izolaci, neboť mezi civilními členy nadále panovala obava z obnovení války s Nizozemím.⁴²³ V Amsterdamu navíc působila vlivná pro-španělská klika a nizozemský obchod se Španělskem, posílený embargem vůči Anglii, byl velmi intenzivní, což obojí v Londýně vyvolávalo obavy z možné protianglické koalice.⁴²⁴ Cromwell, a zejména Thurloe, chápali alianci s Francií jako symbolické gesto vůči Nizozemí, které jej mělo odradit od spojenectví se Španělskem.⁴²⁵ Právě této obavy cíleně využil Mazarin při vyjednávání, neboť věřil, že si Anglie přeje válku Francie s Nizozemím.⁴²⁶ Paradoxně tak anglické obavy z Nizozemí pomohly následující francouzské dominanci na kontinentu. Vedle nich existovaly ještě tři důvody, kterými bylo zabezpečení anglických lodí před piráty, zabránění francouzské podpoře Karlu II. a získání přístavu na kontinentu, který by mohl sloužit jako vojenská a ekonomická brána do Evropy.⁴²⁷ Zejména snaha získat území na

⁴²⁰ Tamtéž, s. 135.

⁴²¹ BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 293.

⁴²² Tamtéž, s. 292.

⁴²³ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 311.

⁴²⁴ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, The English Historical Review, 76, 300 (1961), s. 421-422.

⁴²⁵ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, Political Science Quarterly, 17, 1 (1902), s. 50.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 51.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 48.

kontinentu⁴²⁸ byla častou Cromwellovou zahraničněpolitickou iniciativou, obdobná jednání vedl i se Švédskem.⁴²⁹

Ve spojenecké smlouvě se Anglie zavázala vyslat na kontinent 6 000 mužů jako expediční sbor a spolupracovat s Francií na válečných operacích ve Flandrech.⁴³⁰ Smlouva počítala se společným útokem na Gravelines, Mardyke a Dunkirk, francouzské pevnosti, které padly do rukou Španělů, přičemž Dunkirk měl v případě dobytí připadnout Anglii. Oplátkou se Cromwell smlouvou vzal veškerých dalších anglických národů na další města ve Flandrech.⁴³¹ Obě země se rozhodly spojit své síly při rozdělení jižního pobřeží Flander.⁴³²

Dunkirk si Angličané vybrali jako provizi za vojenskou pomoc nejen pro jeho polohu, která mohla být symbolickou hrozbou nizozemskému obchodu, ale také proto, že byl sídlem pirátů přepadávajících anglické lodě, kteří tak ztratili své zázemí.⁴³³ Vůči pirátům z Dunkirku byli angličtí obchodníci velmi zranitelní, protože piráti tak mohli operovat podél celého jižního pobřeží Anglie.⁴³⁴ Ve státní radě navíc sílilo podezření, že piráti v Dunkirku jsou podporováni Nizozemci a jeho obsazením chtěli varovat i je.⁴³⁵ V případě potřeby zároveň měl sloužit i jako zadní vrátka k ovlivňování dění ve Francii.⁴³⁶ Obsazení Dunkirku ale nebylo věcí jednomyslné shody, většina Státní rady mu oponovala pro přílišné výdaje.⁴³⁷ V diskuzích ale převážilo možné využití Dunkirku za války s Nizozemím, i když v Amsterdamu paradoxně spojenectví Anglie s Francií uvítali jako záruku vlastních dobrých vztahů s Anglií.⁴³⁸

⁴²⁸ Přesněji řečeno obnovit, neboť se Angličané nadále nesmířili se ztrátou Calais v roce 1558. BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 5, 4 (1973), s. 297.

⁴²⁹ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, The English Historical Review, 76, 300 (1961), s. 421.

⁴³⁰ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 254.

⁴³¹ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, Political Science Quarterly, 17, 1 (1902), s. 48.

⁴³² SCHULTZ, Uwe. *Vládce z Versailles: Ludvík XIV. a jeho doba*, Plzeň 2008, s. 38.

⁴³³ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 311.

⁴³⁴ Tamtéž, s. 300.

⁴³⁵ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, The English Historical Review, 76, 300 (1961), s. 423.

⁴³⁶ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, The Journal of Modern History, 22, 2 (1950), s. 112.

⁴³⁷ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 311.

⁴³⁸ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, The English Historical Review, 76, 300 (1961), s. 403, 413.

V případě společné války proti Nizozemí a Španělsku měla Anglie vyslat do Flander 12 000 mužů a poskytnout 40 lodí, přičemž by získala nejen Dunkirk, ale i Gravelines či jiné město dobyté na Španělsku, zatímco všechna města dobytá na Nizozemí měla připadnout Francii.⁴³⁹ Následující články smlouvy se věnovaly společné pomoci Švédsku ve válce s Dánskem či Nizozemím, kdy měli Francouzi pomoci při anglickém dobývání dánských pevností na Baltu.⁴⁴⁰ Dne 7. března 1657 ji Thurloe předložil parlamentu a dosáhl jejího schválení v témže dni.⁴⁴¹ Smlouva byla podepsána 23. března 1657 s platností na rok, prodloužena pak byla dalším podpisem 23. března 1658.⁴⁴² Zapojení do kontinentálních bojů, zejména proti Španělsku, bylo v parlamentu vřele přijato, i když se nadšení poslanců zastavilo v okamžiku, kdy Státní rada požádala o další finance.⁴⁴³ Když bylo zasedání druhého parlamentu 26. června 1657 odročeno, nadšení pro válku, které existovalo ještě na jaře, zmizelo.⁴⁴⁴

Závazek přímého angažmá v bojích na kontinentě vyžadoval další nárůst výdajů, neboť bylo potřeba vyzbrojit a udržovat expediční sbor. Následkem toho deficit za rok 1657 dosáhl výše 500 000 liber⁴⁴⁵ a státní dluh přesáhl výši ročních státních příjmů.⁴⁴⁶ Státní rada strávila poslední měsíce Cromwellova života hledáním úspor a dalších příjmů k vydržování vojska u Dunkirku, zatímco armáda v Anglii zůstávala od začátku roku 1658 bez žoldu a námořní dodavatelé trvali na platbách v hotovosti, což obojí vyvolávalo nespokojenost v Londýně.⁴⁴⁷ Rozpočet Commonwealthu byl však neudržitelný, neboť podstatná část příjmů

⁴³⁹ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, Political Science Quarterly, 17, 1 (1902), s. 52.

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 57.

⁴⁴¹ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 254.

⁴⁴² BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, Political Science Quarterly, 17, 1 (1902), s. 54.

⁴⁴³ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 256.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 256.

⁴⁴⁵ Státní příjmy za rok 1657 dosáhly výše 1 050 000 liber, výdaje pak byly ve výši 1 517 000 liber. OPPENHEIM, M. *The Navy of the Commonwealth, 1649–1660*, English Historical Review, 41, 11 (1896), s. 73.

⁴⁴⁶ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603–1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 314.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 311.

byla založena na konfiskacích a pokutách a je sporné, zda by nějaký stálý daňový systém vůbec dokázal uspokojit požadavky námořnictva⁴⁴⁸ a armády.⁴⁴⁹

V této finančně neuspokojivé situaci se v lednu 1658 po šestiměsíčním odročení znovu sešel parlament, který byl mírně obměněn, neboť řada jeho členů zasedla v obnovené horní komoře.⁴⁵⁰ Zahraničněpolitické postavení Anglie se během půl roku od posledního zasedání zkomplikovalo, Anglie nyní bojovala ve Flandrech a na Baltu hrozilo vypuknutí další války.⁴⁵¹ Nepřekvapí proto, že zahraniční politika plně dominovala tomuto zasedání, přičemž klíčovou otázkou bylo, zda parlament vypíše daně na vedení války. Za tím účelem se oba zahajovací projevy věnovaly ohrožením Anglie v zahraničí a nutnosti získat finance na válku, první zahajovací řeč, kterou 20. ledna pronesl člen Státní rady Nathaniel Fiennes, varovala před Španělskem a druhý zahajovací projev, pronesený Cromwellem, byl veden v obecnějším duchu nezbytnosti podpory protestantů v Evropě.⁴⁵² Cromwell a jeho civilní spojenci ve Státní radě měli navíc nad novým zasedáním parlamentu mnohem menší kontrolu, neboť do něj bylo přizváno 93 poslanců vyloučených před minulým zasedáním a řada Cromwellových poradců v nově zřízené horní komoře už nemohla usměrňovat diskuzi v Dolní sněmovně.⁴⁵³ Iniciativy se v jednání chopili mnohem radikálnější republikánští vůdci jako Haselrig a Scot.⁴⁵⁴ Za takové situace nebylo pravděpodobné, že by parlament byl ochoten bezpodmínečně vypsat nové daně a v okamžiku, kdy jeho radikální členové začali útočit na Státní radu, byl parlament 4. února rozpuštěn, aniž by válka byla finančně zajištěna.⁴⁵⁵

V posledním půlroce své vlády se Cromwell stále více obával španělské invaze do Anglie, která byla prakticky bezbranná, neboť parlament neuvolnil

⁴⁴⁸ Z celkových výdajů jich šlo na námořnictvo 809 000 liber, část této sumy byla ale vydávána i na výběr cel a přístavní administrativu. Jedním z důvodů tak vysokých výdajů ale byly rozsáhlé zpronevěry. OPPENHEIM, M. *The Navy of the Commonwealth, 1649–1660*, English Historical Review, 41, 11 (1896), s. 66, 73.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 22.

⁴⁵⁰ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 64.

⁴⁵¹ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 256.

⁴⁵² Tamtéž, s. 257.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 257.

⁴⁵⁴ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 64.

⁴⁵⁵ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 257.

žádné prostředky na platy a výstroj vojska.⁴⁵⁶ Směřování všech prostředků do Flander ale přineslo své plody, neboť 14. června 1658 porazil anglický expediční sbor v bitvě na Dunách španělskou armádu.⁴⁵⁷ Druhého dne byl dobyt Dunkirk, který se tak stal britskou enklávou⁴⁵⁸ na kontinentu.⁴⁵⁹ Jeho dobytí popudilo nizozemské generální stavy a podnítilo je k zaujetí nepřátelského postoje vůči Anglii, i když si válku nepřály.⁴⁶⁰ Cromwellovým plánem bylo získat víc než jedno přístavní město, což ale, stejně jako další plány, překazila jeho smrt 3. září 1658.⁴⁶¹

Náklady na udržení posádky v Dunkirku byly velmi vysoké a finance mohly být získány pouze prostřednictvím půjček z City, které ale bylo proti pokračování války se Španělskem.⁴⁶² Když se Státní radě Richarda Cromwella v létě 1658 nepodařilo sjednat nové půjčky, musela přistoupit k dalšímu svolání parlamentu.⁴⁶³

5. Anglická politika na Baltu

Prostor Baltského moře patřil k významným oblastem anglického obchodního i diplomatického zájmu. Obchodování na Baltu bylo v západní Evropě označením pro obchodní styky s Dánskem, Švédskem, Polskem, Ruskem a severním Německem, které byly kromě jiného⁴⁶⁴ hlavním zdrojem obilí a dřeva.⁴⁶⁵ Od konce třicetileté války drželi faktický monopol na obchod na Baltu Nizozemci, kteří odtamtud postupně vytlačovali Angličany.⁴⁶⁶ Cílem nizozemské politiky zde bylo udržovat rovnováhu a spory mezi baltskými státy, které měly

⁴⁵⁶ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 64.

⁴⁵⁷ SCHULTZ, Uwe. *Vládce z Versailles: Ludvík XIV. a jeho doba*, Plzeň 2008, s. 38.

⁴⁵⁸ Britským územím byl Dunkirk do roku XY, kdy byl dán Francii věnem při sňatku bratra Ludvíka XIV. Phillipa z Orléansu se sestrou Karla II. Henriettou v roce 1661. Tamtéž, s. 75.

⁴⁵⁹ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 258.

⁴⁶⁰ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 441.

⁴⁶¹ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 52.

⁴⁶² PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 112.

⁴⁶³ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 314.

⁴⁶⁴ Z Baltu se do Evropy dostávalo zejména železo, měď, obilí, kůže, dehet, smola, konopí a stavební dříví. BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 594.

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 594.

⁴⁶⁶ BRENNER, Robert. *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 600.

zabránit zvyšování cel.⁴⁶⁷ Na rozdíl od Nizozemců, nezávisela Anglie na baltských dodávkách obilí a železa, ale byla výrazně závislá na surovinách⁴⁶⁸ pro loďarství.⁴⁶⁹ Zajištění lodního dříví bylo jednou z priorit anglické diplomacie a Balt se stal prostorem pro rozšiřování anglického obchodu, ke kterému mělo dojít na úkor Nizozemců.⁴⁷⁰ Ve srovnání s Angličany přepravovali Nizozemci zboží o 1/3 levněji a jejich monopol posiloval i větší počet lodí.⁴⁷¹ Dominance Nizozemců byla umožněna dohodou s Dánskem, které v roce 1649 za pravidelný jednorozční poplatek odpustilo nizozemským lodím clo za vjezd do Baltu, který plně ovládalo.⁴⁷² Toto zvýhodnění, proti kterému Angličané neúspěšně protestovali,⁴⁷³ se stalo dalším negativním faktorem v anglo-nizozemským vztazích.⁴⁷⁴

Když pak mezi Anglií a Nizozemím vypukla válka, obě bojující strany se pokusily získat Dánsko za spojence, neboť kontrolovalo přísun námořních surovin.⁴⁷⁵ V této snaze uspěli Nizozemci a roku 1653 byla uzavřena alianční dohoda, v níž se dánský král Frederik III. zavázal bránit průjezdu anglických lodí Sundem a v případě potřeby zaútočit na anglickou flotilu.⁴⁷⁶ Nizozemci tímto tahem usilovali nejen o omezení zásobování anglického loďstva, ale obecně o zánik anglického obchodu na Baltu.⁴⁷⁷ Ve snaze vyvážit nizozemsko-dánskou alianci se Bulstrode Whitelocke vydal ke dvoru královny Kristiny s cílem uzavřít anglo-švédské spojenectví, v němž by Švédí zaútočili na dánské pevnosti na Sundu, a tím znovu otevřeli úžiny.⁴⁷⁸ Jejich uzavření se totiž záhy projevilo na klesajících zásobách materiálu na opravu lodí, což se admirálita pokoušela řešit

⁴⁶⁷ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 112.

⁴⁶⁸ Vyšší kvalita anglického loďstva ve srovnání s francouzským a španělským byla dána právě kvalitnějším dřevem z Baltu. ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 61.

⁴⁶⁹ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 594.

⁴⁷⁰ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 112.

⁴⁷¹ Tamtéž, s. 104.

⁴⁷² BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 594.

⁴⁷³ Tamtéž, s. 595.

⁴⁷⁴ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 113.

⁴⁷⁵ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 598.

⁴⁷⁶ Tamtéž, s. 598.

⁴⁷⁷ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 414.

⁴⁷⁸ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 599.

hledáním alternativních zdrojů v amerických koloniích.⁴⁷⁹ Švédsko však nemělo zájem obětovat finance a vojáky za anglické právo obchodu na Baltu, když Angličané zároveň omezovali možnosti obchodu u sebe.⁴⁸⁰ Mír s Nizozemím učinil plány na útok na Dánsko zbytečnými, navíc se Frederik III. zavázal přiznat Angličanům stejná obchodní privilegia jako Nizozemcům.⁴⁸¹ Whitelocke nakonec dojednal se Švédskem obchodní smlouvu, která byla ratifikována v době podepsání westminsterského míru s Nizozemím.⁴⁸² Krátce po podpisu smlouvy švédská královna Kristina abdikovala a na trůn dosedl její bratranec jako Karel X. Gustav.⁴⁸³ Jeho diplomaté se už od května 1655 pokoušeli sjednat v Londýně alianci s cílem získat pomoc anglické flotily v chystaném konfliktu na Baltu.⁴⁸⁴ Švédských snah o jednání se Angličané pokusili využít k získání ekonomických výhod, například vedli jednání o anglický monopol na prodej švédské mědi.⁴⁸⁵

V létě 1655 se Karel X. Gustav rozhodl napadnout Polsko a vylodil se svými muži v polském Prusku, kde zablokoval přístup ke Gdaňsku, i když jej nedokázal dobýt.⁴⁸⁶ Gdaňsk na clech vynášel ročně více, než byly příjmy Švédského království,⁴⁸⁷ přičemž panovala obecně sdílená obava obchodníků na Baltu, že Karel X. Gustav začne vybírat mnohem vyšší cla a to od lodí směřujících do Polska či Pruska, což mohlo ohrozit nejen nizozemský, ale i anglický obchod v oblasti.⁴⁸⁸ Tato podezření měli rozptýlit švédští emisáři v Londýně, kteří se pokoušeli přimět Anglii k uzavření spojenectví, oficiálně z důvodu ochrany protestantů v Evropě, skutečným motivem ale byla snaha získat finanční subsidie.⁴⁸⁹

⁴⁷⁹ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 414.

⁴⁸⁰ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 599.

⁴⁸¹ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 113.

⁴⁸² BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 599.

⁴⁸³ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 55.

⁴⁸⁴ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 270.

⁴⁸⁵ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 114.

⁴⁸⁶ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 415.

⁴⁸⁷ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 113.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 114.

⁴⁸⁹ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 379.

Od roku 1655 probíhala mezi Anglií a Švédskem jednání o vojenské alianci, třebaže ztroskotala z důvodu odlišných očekávání obou stran.⁴⁹⁰ Švédové navrhovali Anglii alianci proti Nizozemcům výměnou za podporu anglické flotily na Baltu, ale Angličané prosazovali všeobecnou alianci protestantských států proti Španělsku a Rakousku.⁴⁹¹ Tento nereálný plán vycházel dílem z Cromwellova vnímání zahraniční politiky, jejímž cílem měl být celoevropský boj protestantů proti katolicismu,⁴⁹² dílem z anglického vnímání Švédska jako nezpochybňovaného lídra kontinentálních protestantských států.⁴⁹³ V Londýně stále mnozí věřili v protestantskou alianci, v jejímž rámci vytáhne Karel X. na Vídeň a odmítali si připustit, že usiluje pouze o regionální hegemonii.⁴⁹⁴

Státní rada, pod vlivem Thurloea, v této fázi odmítla švédsko-anglickou alianci, neboť nechtěla vstoupit do dalšího konfliktu, vedeného navíc z nenáboženských důvodů.⁴⁹⁵ I když někteří členové rady, zejména Cromwell, byli nadále ovlivněni náboženskými motivy, chápali, po neúspěchu výpravy na Hispaniolu, nemožnost okamžitého vojenského angažmá v situaci, kdy válčí se Španělskem a námořní zásoby jsou vyčerpány.⁴⁹⁶ Zcela nepřijatelná pak byla možnost poskytnutí subsidií, neboť Anglie neměla žádné volné prostředky.⁴⁹⁷ Během jednání zatím vojska Karla X. Gustava obsadila prakticky celé centrální Polsko a v roce 1656 uzavřelo se Švédskem spojení Braniborsko.⁴⁹⁸ Švédští vyslanci po Evropě nadále sháněli spojence, kteří by jejich panovníka podpořili v jeho dalších plánovaných taženích.⁴⁹⁹ Karel X. Gustav, ač byl imunní vůči představám o nábožensky založené protihabsburské koalici, předstíral zájem o věc protestantismu v Evropě v naději, že získá Anglii za spojence.⁵⁰⁰

⁴⁹⁰ Tamtéž, s. 626.

⁴⁹¹ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, Political Science Quarterly, 17, 1 (1902), s. 56.

⁴⁹² ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 476.

⁴⁹³ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, The English Historical Review, 76, 300 (1961), s. 416.

⁴⁹⁴ HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 291.

⁴⁹⁵ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, The English Historical Review, 76, 300 (1961), s. 407.

⁴⁹⁶ Tamtéž, s. 405, 422.

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 419.

⁴⁹⁸ MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, Praha 2002, s. 226-227.

⁴⁹⁹ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, The English Historical Review, 76, 300 (1961), s. 476.

⁵⁰⁰ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 476-477.

V roce 1657 se tak rozběhla vážně míněná jednání o uzavření spojenečství, při kterých byli švédští zástupci ochotni slíbit Angličanům cokoliv, včetně protihabsburské aliance společně s Francií a německými knížaty.⁵⁰¹ Cromwell jednání podporoval v zájmu svého plánu na vznik obecné protestantské ligy, ale v dané chvíli nechtěl vstoupit do aliance, která by mohla přinést novou válku s Nizozemím a Dánskem.⁵⁰² Dle jeho plánu měl Karel X. Gustav vytáhnout do Říše a Angličané současně udeřit na Španěly v Karibiku, Středozeří i ve Flandrech.⁵⁰³ Tento plán byl značně nerealistický, Karel X. neplánoval válčit v Říši⁵⁰⁴ a obě země navíc neměly dostatek prostředků na takové tažení.⁵⁰⁵ Anglie mohla volit mezi spojením se Švédy v zájmu zničení nizozemské nadvlády nad Baltem a mezi spojenečtvím s Nizozemci,⁵⁰⁶ které by udrželo stabilitu a v dané situaci nízká cla.⁵⁰⁷

Během léta 1656 se zdálo být vypuknutí války mezi Dánskem a Švédskem o primát na Baltu neodvratné, Mazarin předpokládal dokonce celoevropskou válku, kde Francie a Anglie budou muset bojovat na straně Švédů proti Dánsku, Nizozemí, Rakousku a Španělsku, i když chtěl takový konflikt odvrátit diplomaticky.⁵⁰⁸ Cromwell sám se pokoušel hrát o čas, neboť se v této době musel věnovat primárně domácím záležitostem.⁵⁰⁹ Přesto v červenci 1655 navrhl Švédům pro případ války s Nizozemím zapůjčení 20 anglických lodí.⁵¹⁰ Věřil, že na Baltu bude moci zabezpečit zájmy protestantů i anglických obchodníků a to s minimálním angažmá, což bylo chimérou.⁵¹¹

⁵⁰¹ Tamtéž, s. 476.

⁵⁰² ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 420-422.

⁵⁰³ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 477.

⁵⁰⁴ I kdyby zaútočil proti císaři, těžko by mohl od Anglie očekávat více než dobrou vůli a diplomatickou podporu. Thurloe v roce 1658 odmítl Švédsku poskytnout i válečnou půjčku ve výši 30 000 liber, o finančních subsidiích nemohla být ani řeč. ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 439.

⁵⁰⁵ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 477.

⁵⁰⁶ Nizozemský vyslanec v Londýně Nieupoort tlačil Cromwella k projektu aliance Nizozemí, Dánska a Braniborska s Anglií s cílem zachování svobodné plavby na Baltu. ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 416.

⁵⁰⁷ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 113.

⁵⁰⁸ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 427.

⁵⁰⁹ Tamtéž, s. 428.

⁵¹⁰ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 113.

⁵¹¹ Tamtéž, s. 115.

Smlouva mezi Anglií a Švédskem mohla vyústit ve válečnou explozi na Baltu, neboť v reakci na ní byla uzavřena aliance dánsko-nizozemská.⁵¹² Karel X. věděl, že Cromwell není ještě připraven na plnohodnotnou vojenskou alianci se Švédskem, proto akceptoval nizozemskou obchodní hegemonii a smlouvou z Elbingu v září 1656 se pokusil zaručit si nizozemskou neutralitu v nadcházejícím konfliktu slibem nezvyšovat cla a zachovat obchodní privilegia nizozemských kupců.⁵¹³ I když smlouva zaručovala obchodní výhody i Angličanům, Cromwella zřejmě přiměla zvažovat možnost finanční podpory Švédska, za poskytnuté subsidie však požadoval zástavu v podobě předání Brém⁵¹⁴ pod anglickou správu.⁵¹⁵ I po odmítnutí této nabídky⁵¹⁶ Cromwell doufal, že diplomatickým tlakem se ještě podaří odvrátit válku na Baltu.⁵¹⁷ Pro efektivnější reakci na rychlý vývoj událostí na Baltu vytvořila Státní rada v listopadu 1656 zvláštní podvýbor pro švédské záležitosti⁵¹⁸ a v červenci 1657 jej doplnil obdobný podvýbor pro Dánsko.⁵¹⁹ Oba zpracovávaly pro Státní radu doporučení.⁵²⁰ Za anglický cíl vůči Baltu považovala Státní rada zachování míru, který by co nejlépe chránil anglické obchodní zájmy.⁵²¹ Balt nebyl vnímán jako místo vojenských výbojů a konfrontací, ale jen jako prostor pro obchodní expanzi, což vedlo k potřebě stability a rovnováhy.⁵²² K tomu účelu byl do Švédska vyslán speciální vyslanec, sir Christopher Bonde⁵²³, kterého v srpnu 1658 doplnil ještě sir Philip Meadows, oba s cílem vyjednat zachování míru⁵²⁴

⁵¹² ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 422.

⁵¹³ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 114.

⁵¹⁴ Brémy byly ze všech švédských držav pro Anglii nejdostupnější a pod švédskou správou byly teprve od třicetileté války, navíc mohly sloužit jako základna pro budoucí protestantskou politiku v Říši. ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 430 an.

⁵¹⁵ Tamtéž, s. 429.

⁵¹⁶ Karel X. odmítl předat Brémy do anglické zástavy, neboť věděl, že Cromwell nemá na vyplacení této zástavy dostatečné prostředky. PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 115.

⁵¹⁷ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 431.

⁵¹⁸ Jeho členy byli Fiennes, Lambert, Lawrence a Strickland. Tamtéž, s. 409.

⁵¹⁹ Zasedli v něm Fiennes, Fletwood, Lisle, Raus, Strickland a Thurloe. Tamtéž, s. 409.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 409.

⁵²¹ PRESTWICH, Menna. Diplomacy and Trade in the Protectorate, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 114.

⁵²² ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 445.

⁵²³ Předseda Merchant Adventures, privilegované obchodní společnosti obchodující s obilím a látkami.

⁵²⁴ Vyjednaváčům se podařilo dohodnout přímá dánsko-švédská jednání v Blekinge, která se ale neuskutečnila kvůli zvěstem o chystaném nizozemském útoku proti Švédům. ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 478.

mezi Dánskem a Švédskem.⁵²⁵ Kromě toho Anglie usilovala i o narovnání vztahů mezi Švédskem a Nizozemím jako nejvhodnější prevenci konfliktu.⁵²⁶ I když koncem podzimu 1657 Angličané stále doufali v udržení míru, zároveň byla chystána válečná flotila k vyslání na Balt.⁵²⁷ Hlavní komplikací pro anglické angažmá na Baltu byl trvalý nedostatek finančních prostředků.⁵²⁸

Koncem roku 1657 napadl nakonec dánský král Frederik III. Švédsko v naději, že se mu podaří oplatit porážku, kterou Dánové utrpěli v roce 1645.⁵²⁹ Karel X. se pokoušel Cromwella přesvědčit k vstupu do války nabídkou obchodních výhod ve švédských přístavech a územních zisků⁵³⁰ na úkor Dánska.⁵³¹ Cromwell byl sice připraven pomoci Švédům, ale pouze v případě vážného narušení rovnováhy na Baltu, například nizozemské intervence.⁵³² Během války dokonce Anglie mobilizovala loďstvo, když do Londýna došla zpráva o nizozemském útoku v dánských úžinách, která ale byla později vyvrácena.⁵³³ Nizozemci o vystoupení proti Švédům skutečně uvažovali, ale chtěli mít jistotu, že je nenapadne Anglie.⁵³⁴ Státní rada se navíc začala koncem roku 1657 obávat narušení rovnováhy ve prospěch Švédska, což vedlo k diplomatickému sblížení s Nizozemci v zájmu zachování stability obchodování na Baltu.⁵³⁵ V prosinci 1657 se Generální stavy rozhodly spolu s Anglií zprostředkovat mír mezi Dánskem a Švédskem na základě míru z Brömsebro.⁵³⁶

Flotila, kterou Cromwell slíbil, z Anglie nikdy nevyplula.⁵³⁷ V lednu 1658 se Cromwell ještě jednou neúspěšně pokusil získat od parlamentu finance na

⁵²⁵ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 56.

⁵²⁶ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 441.

⁵²⁷ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 477.

⁵²⁸ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 445.

⁵²⁹ MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, Praha 2002, s. 227.

⁵³⁰ Jednalo se postupně o Frísku, Münsteru a Oldenburgu. ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 432.

⁵³¹ Tamtéž, s. 432.

⁵³² Tamtéž, s. 431-437.

⁵³³ Tamtéž, s. 436.

⁵³⁴ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 563.

⁵³⁵ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 436.

⁵³⁶ Tamtéž, s. 436.

⁵³⁷ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 480.

subsidie Švédům.⁵³⁸ Finanční pomoc však byla nemyslitelná a Cromwell nabídl pouze vojáky, pokud by se je švédská strana zavázala platit.⁵³⁹ Anglie tak do války navzdory spojenecké smlouvě nezasáhla. Důležitou roli sehrál nedostatek financí, ale zejména neochota přenechat nadvládu nad klíčovým obchodním prostorem Švédsku.⁵⁴⁰ Karel X. nad Dány ještě v témž roce zvítězil, ale Cromwell nechtěl přenechat Švédům nadvládu nad celým Baltem, proto ve spojení s Francií a Nizozemím zasáhl zprostředkováním míru v Roeskilde v únoru 1658.⁵⁴¹ Tato smlouva, která byla dílem Philipa Meadowse, výrazně zlepšila reputaci Anglie v zahraničí.⁵⁴² Jejím cílem bylo zabránit oběma baltským státům v kontrole Sundu, díky které by mohly v budoucnu úžinu uzavřít.⁵⁴³ S pomocí Spojených provincií, jejichž tlak napomohl přijetí dohody oběma stranami, tak měla být zajištěna rovnováha na Baltu.⁵⁴⁴ Obchodní zájmy tak nakonec nebyly podřízeny snahám o protestantskou alianci.⁵⁴⁵ Útok Karla X. na Dánsko v srpnu 1658 oznamoval nejen rychlý konec této smlouvy, ale i selhání protektorovy baltské politiky, na které už Cromwell pro své úmrtí nestihl zareagovat.⁵⁴⁶

5.1. Anglická politika za Richarda Cromwella

Režim, který Oliver Cromwell vybudoval, byl natolik soudržný, že jeho smrt sama nevyvolala žádné nepokoje a vlády se ujal jeho syn Richard, kterého si Oliver zvolil za svého nástupce.⁵⁴⁷ Richard Cromwell potvrdil spojení s Francií i Švédskem, stejně jako vstřícný postoj vůči Nizozemí a jeho nástup byl uznán i mezinárodně.⁵⁴⁸ Smrt Olivera Cromwella tak příliš nezměnila kurz anglické zahraniční politiky, ani nenarušila její důvěryhodnost.⁵⁴⁹ Nový protektor

⁵³⁸ Tamtéž, s. 480.

⁵³⁹ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 433.

⁵⁴⁰ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 626.

⁵⁴¹ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 58.

⁵⁴² SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 258.

⁵⁴³ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 441.

⁵⁴⁴ BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 58.

⁵⁴⁵ ROBERTS, Michael. Cromwell and the Baltic, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 444-445.

⁵⁴⁶ Tamtéž, s. 442-443.

⁵⁴⁷ PEARSON, Hesketh. *Karel II.*, Ostrava 2001, s. 106.

⁵⁴⁸ Tamtéž, s. 106.

⁵⁴⁹ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 258.

ale musel čelit významným změnám nejen na domácí, ale i na zahraniční scéně – Francouzi jednali o ukončení války se Španělskem a Karel Gustav porušil smlouvu z Roeskilde a napadl Dánsko, což obojí vyžadovalo anglickou reakci.⁵⁵⁰

Ačkoliv jsou události mezi zářím 1658 a květnem 1660 často vnímány jako zmatená mezihra, která vedla k nevyhnutelnému cíli obnovy monarchie, v počátcích Cromwellův systém fungoval i pod vedením nepříliš zkušeného civilisty.⁵⁵¹ Problémem Cromwellova režimu byla přílišná závislost na armádních důstojnících, kteří nebyli příliš nadšeni Richardem Cromwellem.⁵⁵² Ve snaze čelit nespokojenosti v řadách vojska se Richard Cromwell rozhodl svolat parlament,⁵⁵³ přičemž doufal, že bude moci hrát roli jazýčku na vahách mezi oběma aktéry.⁵⁵⁴

V řeči k zahájení zasedání třetího protektorátního parlamentu v prosinci 1658 Richard přímo žádal o finance, deklaroval pokračování války se Španělskem i bez Francie a v rámci Baltu se přihlásil k podpoře Švédska proti Dánsku.⁵⁵⁵ Těmito proklamacemi sledoval Cromwell mladší cíl sjednocení rozdílných názorových frakcí i při riskování roztržky s Francií, která si přála konec války se Španělskem a urovnání na Baltu.⁵⁵⁶ Tento postup se osvědčil a do února 1659 byl parlament dosti soudržným tělesem, které podporovalo protektorát.⁵⁵⁷ I když na straně Richarda Cromwella stála i část armádních špiček kolem Charlese Fleetwoda,⁵⁵⁸ opozice proti protektorovi svou aktivitou postupně režim rozložila.⁵⁵⁹

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 258.

⁵⁵¹ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 67.

⁵⁵² BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993, s. 635.

⁵⁵³ TUMIS, Stanislav. *Revoluce a válka (1640-1660)*. In KOVÁŘ, Martin - TUMIS, Stanislav. *Zrození velmoci. Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603-1746)*, Praha 2007, s. 78.

⁵⁵⁴ MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, Praha 2002, s. 247.

⁵⁵⁵ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 259.

⁵⁵⁶ Tamtéž, s. 259.

⁵⁵⁷ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 67.

⁵⁵⁸ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 259.

⁵⁵⁹ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 67.

Diskuze o zahraniční politice Commonwealthu, kterou začátkem února 1659 v parlamentu zahájil John Thurloe, vedla k zhroucení slabé jednoty protektorových stoupců.⁵⁶⁰ Richard Cromwell chtěl udržet anglické pozice na Baltu a v únoru 1659 požádal parlament o vyslání flotily k Sundu.⁵⁶¹ I když se v dubnu podařilo v Státní radě získat většinu k souhlasu s vysláním flotily na Balt, ukázalo se, že Richard a jeho stoupců nejsou schopni řídit směr diskuzí a vnutit svou vůli parlamentu.⁵⁶² I když ten nakonec podpořil pokračování války se Španělskem, neuvolnil protektorátu žádné finance na ni ani pro baltskou flotilu a neskrýval svůj nedostatek zájmu o obojí.⁵⁶³

Obrat v anglické zahraniční politice směrem k podpoře Švédska výrazně zkomplikoval probíhající jednání zástupců Anglie, Francie a Nizozemí v Haagu o ukončení války mezi Dánskem a Švédskem, která probíhala od března 1659.⁵⁶⁴ Na jaře 1659 se mocnosti dohodly v tzv. haagském koncertu na společném postupu k ukončení války na severu na základě podmínek míru z Roeskilde, čehož se mělo dosáhnout společnou intervencí anglo-nizozemské flotily, jež měla zasáhnout proti té straně, která odmítne přijmout podmínky koncertu.⁵⁶⁵ Dohoda byla sjednána navzdory průtahům, které způsoboval anglický vyslanec George Downing, jenž nakonec dostal z Londýna pokyn se k ní nepřipojit, což byl jeden z mála úspěchů švédské diplomacie v této fázi baltské války.⁵⁶⁶ Richard Cromwell mezitím se svolením parlamentu, i když bez prostředků na její vydržování, vyslal k Sundu anglickou flotilu pod vedením Edwarda Montagua.⁵⁶⁷ Jednání v Haagu byla přerušena a zdálo se, že se konflikt rozšíří, avšak v květnu

⁵⁶⁰ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 260.

⁵⁶¹ PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 115.

⁵⁶² SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 260-261.

⁵⁶³ Tamtéž, s. 265.

⁵⁶⁴ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 627.

⁵⁶⁵ Tamtéž, s. 628.

⁵⁶⁶ Tamtéž, s. 627.

⁵⁶⁷ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 264.

došlo k svržení Richarda Cromwella, následkem čehož se angličtí zástupci vrátili do Haagu a 9. května podepsali smlouvu s Francií a Nizozemím.⁵⁶⁸

Krise, která vyústila v konec Richarda Cromwella, započala, když na jaře 1659 nahradil Charlese Fleetwooda v čele armády John Lambert.⁵⁶⁹ Ten začal záhy jednat proti vůli parlamentu „*a parlament, protože si nepřál dostat se na milost dalšímu generálovi, ho vyhodil. Lambert, který se poučil u Cromwella, nato vyhodil, tedy rozpustil, parlament.*“⁵⁷⁰ Proti Lambertovu postupu se postavili generálové Fleetwood, Desborough a Monck, který vytáhl ze Skotska na Londýn.⁵⁷¹ U Berwicku se setkaly armády Lamberta a Moncka. Zatímco velitelé jednali, Lambertova armáda zběhla k Monckovi, ten obsadil Londýn a Lamberta uvěznil v Toweru.⁵⁷² Po Monckově příchodu do Londýna Richard Cromwell odstoupil a moc přešla na obnovený Dlouhý parlament, složený z přeživších poslanců zvolených roku 1640.⁵⁷³ Obnovený parlament, třebaže potvrdil spojení s Francií a válku se Španělskem, se výrazně postavil proti Švédsku a rozhodl se na Baltu provádět pronizozemskou politiku.⁵⁷⁴ V březnu 1660 se pak tento parlament rozpustil a otevřel volby novému, který na svém prvním zasedání rozhodl o obnovení monarchie.⁵⁷⁵

6. Závěr

S ohledem na výše zmíněné lze konstatovat, že anglická zahraniční politika v letech 1649-1660 nebyla utvářena dominantně zájmem zformování protestantské aliance ani rozvojem anglického obchodu. Třebaže oba tyto prvky byly přítomny v rámci její tvorby, domnívám se, že nelze určit jednotný pramen ovládající anglickou diplomacii. Ve své monografii *Stuartovská Anglie*⁵⁷⁶ k tématu anglické zahraniční politiky Martin Kovář napsal, že „*Cromwell se*

⁵⁶⁸ ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004, s. 628.

⁵⁶⁹ PEARSON, Hesketh. *Karel II.*, Ostrava 2001, s. 110.

⁵⁷⁰ Tamtéž, s. 110.

⁵⁷¹ BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997, s. 67.

⁵⁷² PEARSON, Hesketh. *Karel II.*, Ostrava 2001, s. 110.

⁵⁷³ Tamtéž, s. 111.

⁵⁷⁴ SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007, s. 265.

⁵⁷⁵ PEARSON, Hesketh. *Karel II.*, Ostrava 2001, s. 111.

⁵⁷⁶ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001.

přítom [v zahraniční politice] neřídil pečlivě propracovní plány, ale prováděl pragmatická rozhodnutí, inspirovaná náboženskými, hospodářskými či výlučně politickými motivy.“⁵⁷⁷

Vyjdeme-li při pokusu o zhodnocení anglické zahraniční politiky let 1649-1660 z této glosy, rozhodně se dá souhlasit, že diplomacie *Commonwealthu* nebyla řízena žádným koherentním ideovým pramenem, a to ani objevující se doktrínou národního zájmu, ani přetrvávajícím ohledem na otázku víry. Mnoho autorů⁵⁷⁸ zmiňuje náboženské přesvědčení vůdců nové republiky jako důležitý faktor v utváření zahraniční politiky a i když se nedá pochybovat o silné zbožnosti Olivera Cromwell a jeho spolupracovníků, lze konstatovat, že jakkoliv se veřejně hlásili k protestantskému pojetí politiky, v praxi zahraniční politiky se jednalo spíše o doplněk. Jedním z Cromwellových cílů byla například velká protestantská aliance, ale jednání se Španělskem a Francií ukazují, že byl připraven obětovat náboženské motivy ve prospěch pragmatické diplomacie, i když zároveň provedl symbolická gesta vůči hugenotům a piemontským kalvinistům.⁵⁷⁹

Ještě početnější tábor historiků⁵⁸⁰ pak hledá příčiny řady kroků anglické diplomacie éry *Commonwealthu* v obchodních a hospodářských souvislostech. Je nesporné, že různé skupiny obchodníků, kteří v předchozích letech v parlamentu vystupovali proti existenci monopolů, využili příležitosti rozšířit svůj vliv i do tvorby politické agendy a mají výraznou zásluhu na tom, že se otázka zámořského obchodu stala i do budoucna důležitou součástí anglických

⁵⁷⁷ Tamtéž, s. 189.

⁵⁷⁸ Výrazně se to projevuje zejména u Stevena Pincuse, který celou první anglo-nizozemskou válku vnímá jako konflikt s náboženskými motivy (PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996), ale stejnou interpretaci sdílí i třeba Peter Englund nebo Blair Worden.

⁵⁷⁹ ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 405.

⁵⁸⁰ Tradici tohoto pojetí zahájil už svou dvoudílnou studií *Cromwell's Policy and its Economic Aspects* George Beer v roce 1901, z novějších prací se k ní hlásí zejména Menna Prestwich (článek *Diplomacy and Trade in the Protectorate* z 1950) Michal Roberts (*Cromwell and the Baltic* z 1960), John Farnell (*The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community* z 1964), Robert Brenner (*Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders* z 1993), Thomas Leng (*Commercial Conflict and Regulation in the Discourse of Trade in Seventeenth-Century England* z 2005) a Gijs Rommelse (*The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations* z 2010).

politických debat.⁵⁸¹ Nelze ale tak jednoznačně, jak v roce 1901 učinil George Beer,⁵⁸² tvrdit, že rozšiřování anglického obchodu bylo hlavním a jediným cílem diplomacie nové republiky. Zároveň nelze stoupencům obchodní expanze upřít výrazný podíl, který měli na budování silného loďstva. Jimi zapříčiněný anglický obrat k pozici námořní velmoci byl asi nejvýznamnějším dlouhodobým krokem, který se během jedenácti let odehrál.

Zdá se být navíc nesporné, že anglickou zahraniční politiku výrazně ovlivňovalo domácí dění a řada kroků, počínaje válkou i mírem s Nizozemím a konče anglickým angažmá v druhé severní válce, byla urychlena či spuštěna právě domácími poměry. Ty hrály rozhodně větší roli než pocit protestantské sounáležitosti či potřeba podporovat zámořský obchod a vedly k nové nutnosti ohlížet se při tvorbě zahraniční politiky na názory armádních důstojníků a přání parlamentu, jehož podíl na tvorbě anglické diplomacie neměl dosud období. Vedlejším produktem těchto ohledů byla nejenom jistá míra oportunistu, jaká se projevila třeba ve vztahu k Francii a Španělsku, ale také agresivita zahraniční politiky, kdy se nakonec 11 let trvání jediné republiky na Britských ostrovech neslo ve znamení neustálých konfliktů.

Lze tvrdit, že všechny tři motivy byly v utváření anglické zahraniční politiky přítomné, ale přesto nelze udělat krok dál označením anglické diplomacie z let 1649-1660 za nekoncepční a nesoudržnou. I když totiž neexistoval jasný plán, v rozhodnutích Státní rady lze od počátků republikánského režimu prakticky až do jeho konce sledovat základní cíl vytyčení postavení Anglie jako protestantského státu, uznávaného pro svou námořní sílu ostatními evropskými velmocemi.

⁵⁸¹ ROMMELSE, Gijs. *The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations*, *The Economic History Review*, 63, 3 (2010), s. 596.

⁵⁸² Explicitně v BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 70.

7. Bibliografie

- BACHRUŠIN, S. V., SKAZKIN, S. D. *Diplomacie v XVII. století*. In POTĚMKIN, V. P. (ed.), *Dějiny diplomacie I.*, Praha 1948, s. 136–170.
- BARG, Michail. *Oliver Cromwell a jeho doba*, Praha 1957.
- BARNARD, Toby. *The English Republic, 1649-1660*, London 1997.
- BATTICK John F. *Cromwell's Diplomatic Blunder: The Relationship between the Western Design of 1654-55 and the French Alliance of 1657*, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 5, 4 (1973), s. 279-298.
- BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects*, *Political Science Quarterly*, 16, 4 (1901), s. 582-611.
- BEER, George L. *Cromwell's Policy and its Economic Aspects II*, *Political Science Quarterly*, 17, 1 (1902), s. 46-70.
- BRENNER, Robert, *Merchants and Revolution: Commercial Change, Political Conflict, and London's Overseas Traders, 1550-1653*, Princeton 1993.
- COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*, Praha 2000.
- DAVIES, Norman, *Ostrovy: Dějiny*, Praha 2003.
- DONOGHUE, John. *Radical Republicanism in New England, America and the imperial Atlantic, 1622-1661* [disertační práce], Pittsburgh 2006.
- ENGLUND, Peter. *Nepřemožitelný: historie první severní války*, Praha 2004.
- FARNELL, J. E. *The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community*, *The Economic History Review*, 16, 3 (1964), s. 439-454.
- GARDINER, Samuel R. *Cromwell and Mazarin in 1652*, *The English Historical Review*, 11, 43 (1896), s. 479-509.
- GROENVELD, Simon. *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*, *The Historical Journal*, 30, 3 (1987), s. 541-566.
- HIRST, Derek. *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999.
- HROCH, Miroslav. *Buržoazní revoluce v Evropě*, Praha 1981.
- KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie*, Praha 2001.

LENG, Thomas. *Commercial Conflict and Regulation in the Discourse of Trade in Seventeenth-Century England*, *The Historical Journal*, 48, 4 (2005), s. 933-953.

MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, Praha 2002.

OPPENHEIM, M. *The Navy of the Commonwealth, 1649–1660*, *English Historical Review*, 41, 11 (1896), s. 20-81.

PEARSON, Hesketh. *Karel II.*, Ostrava 2001.

PINCUS, Steven. *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650-1658*, Cambridge 1996.

PRESTWICH, Menna. *Diplomacy and Trade in the Protectorate*, *The Journal of Modern History*, 22, 2 (1950), s. 103-121.

RAKOVÁ, Svatava. *Anglické kolonie v Severní Americe v 17. Století: Modely politické kultury*, Praha 1997.

ROBERTS, Michael. *Cromwell and the Baltic*, *The English Historical Review*, 76, 300 (1961), s. 402-446.

ROMMELSE, Gijs. *The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations*, *The Economic History Review*, 63, 3 (2010), s. 591-609.

SELTENREICH, Radim – KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva*, II. vydání, Praha 2011.

SCHULZT, Uwe. *Vládce z Versailles: Ludvík XIV. a jeho doba*, Plzeň 2008

SMITH, David - LITTLE, Patrick. *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007.

STRONG, Frank. *The Causes of Cromwell's West Indian Expedition*, *The American Historical Review*, 4, 2 (1899), s. 228-245.

TUMIS, Stanislav. *Revoluce a válka (1640–1660)*. In KOVÁŘ, Martin - TUMIS, Stanislav. *Zrození velmoci. Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha 2007, s. 48–80.

WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*, Praha 2003.

WORDEN, Blair. *The Rump Parliament, 1648-1653*, Cambridge 1974.

8. Zusammenfassung

Das Ziel der vorgelegten Arbeit ist die Präsentation und die Analyse der Entwicklung der englischen Aussenpolitik in den Jahren 1649–1660. Der Autor widmete sich auf der Aufmerksamkeit hauptsächlich der Gründen und Folgen der wichtigen Entscheidungen der Aussenpolitik und auch dem Einfluss der verschiedenen Akteure. Vor allem handelt sich um den Einfluss des Parlaments, der Streitkräfte und der Geschäftskreisen. Zu Anfang musste das republikanische Regime die Probleme des royalistischen Exils, der Unruhen in Irland (1649) und Schottland (1650–1651), der Beziehungen zu den Niederlanden, und seiner eigenen diplomatischen Anerkennung zu lösen. Der erste englisch-niederländische Krieg (1652–1654) war das wichtigste Ereignis während der elfjährigen Regimeexistenz, weil sie die künftige englische Stellung als eine Seemacht vorbestimmen hatte. Was die zweite Hälfte des erforschten Zeitraums (1654–1660) anbelangt, konzentriert sich die Arbeit auf die Analyse der Beziehungen zwischen England und zwei katholischen Großmächten, Frankreich und Spanien, und auf die englische Politik im Ostseeraum. Im Jahre 1657 abgeschlossenes Bündniss mit Frankreich bestimmte die Richtung der englischen Aussenpolitik bis die sog. Glorreiche Revolution im Jahre 1688 und die englischen Territorialerwerbungen (Dünkirchen, Jamaica) ermöglichte. Der letzte Teil der Arbeit beschäftigt sich mit Richard Cromwells´ Aussenpolitik.